

SELECCIÓ DE TEXTOS DE LES METAMORFOSIS D'OVIDI

Curs 2019-2020

Llibre I

1-4 [Tema de l'obra.](#)

313-415 [Deucalió i Pirra.](#)

452-567 [Metamorfosi de Dafne.](#)

Llibre II

1-400 [Faetó](#)

833-875 [Rapte d'Europa](#)

Llibre III

339-510 [Narcís](#)

Llibre IV

53-166 [Píram i Tisbe.](#)

285-388 [Hermafrodit.](#)

663-789 [Perseu i Andròmeda.](#)

Llibre VI

1-145 [Aracné](#)

Llibre VIII

128-235 [Dèdal i Ícar](#)

611-724 [Filèmon i Baucis](#)

Llibre X

1-77 [Orfeu i Eurídice.](#)

Llibre XI

85-194 [Midas.](#)

TEMA DE L'OBRA

És el meu desig parlar de cossos transformats en formes noves. Oh déus, ja que vosaltres també vau prendre part en aquestes transformacions, inspireu la tasca que he començat i guieu el meu poema sense interrupció des dels orígens del món fins als nostres dies.

DEUCALIÓ I PIRRA

La Fòcida separa els camps aonis dels eteus¹; una terra fèrtil, mentre va ser terra; però en aquell moment era una part del mar, una vasta extensió d'aigües aparegudes de sobte. Allà hi ha una muntanya escarpada que dreça cap als estels els seus dos pics; és anomenada el Parnàs, i els seus cims s'aixequen per damunt dels núvols. Quan Deucalió, muntat en una petita barca, va arribar amb la seva esposa a aquest indret —tots els altres havien estat coberts per les aigües—, va adreçar les seves pregaries a les nimfes Corícides², a les divinitats de la muntanya, i a la profètica Temis³, que aleshores transmetia els oracles.

No ha existit mai un home millor que aquell, ni més amant de la justícia, ni una dona més temerosa dels déus que ella. Quan Júpiter veu que el món s'ha convertit en un estany, en una bassa immensa, i que de tants milers d'homes com hi havia només n'ha quedat un de sol, i una sola de tants milers de dones, tots dos innocents, tots dos respectuosos amb la divinitat, dispersa els núvols i, després de

1 La Fòcida és una regió de la Grècia central que separa Beòcia de la zona del mont Eta. Els aonis eren els habitants d'una zona de Beòcia, i, de vegades, s'aplicava aquest nom a tots els habitants de Beòcia.

2 Aquestes nimfes eren anomenades així perquè vivien al mont Parnàs, a la cova Corícida.

3 És una de les Titànides, filla de Gea i d'Úranos.

fer que l'Aquiló allunyi les pluges, mostra la terra al cel i el cel a la terra. Tampoc no queda res de la fúria del mar; el sobirà de l'oceà deixa el seu trident i calma les aigües; crida Tritó, d'aspecte blavós, que es dreça des de les profunditats marines amb les espatlles cobertes de conques de porpra⁴, i li mana de bufar la seva petxina sonora i de fer retrocedir amb aquest senyal les aigües i els rius. Ell pren la seva trompa buida i en espiral, que va creixent en amplada des de l'anella inferior, la trompa que, quan s'omplena d'aire enmig del mar, omple amb el seu so els litorals que s'estenen a banda i banda de la ruta de Febos⁵. També aleshores, tan bon punt va tocar la boca del déu, xopa de l'aigua que regali-

Tritó

mava la seva barba, i amb la seva bufada va emetre l'ordre de retirada, va ser sentida per totes les aigües de la terra i del mar, i les aigües, en sentir-la, van retirar-se. El mar torna a tenir litoral, els llits dels rius contenen tot el seu cabal, baixa el nivell de les aigües i es veuen sortir els pujols; apareix la terra, creixen les contrades a mesura que decreixen les aigües; després de tant de temps, els boscos mostren els extrems nus dels seus arbres i les seves fulles que conserven restes de fang.

El món havia estat restaurat de nou. En veure'l buit i en veure les terres desolades i sumides en un profund silenci, Deucalió, amb llàgrimes als ulls, va parlar així a Pirra: «*Oh germana⁶, oh esposa meva, oh única dona supervivent, a qui m'uneix un llinatge comú, el parentiu dels nostres pares, i després el matrimoni, ara també ens uneix el compartir els mateixos perills. De totes les terres que el sol contempla, des del llevant fins al ponent, nosaltres dos en som tota la població. Tota la resta és en poder del mar. Ni tan sols no podem estar prou segurs que la nostra vida estigui garantida. Encara ara els núvols ens fan estremir el cor. ¿Com et sentiries ara, infeliç, si el destí t'hagués deslliurat a tu de la mort i a mi no? ¿De quina manera podries tu sola suportar la por? ¿Qui donaria consol al teu dolor? Perquè jo, em pots ben creure, si la mar s'hagués quedat també amb tu, et seguiria, esposa meva, i la mar s'hauria de quedar també amb mi. Tant de bo pogués restablir els pobles amb l'art del meu pare⁷ i infondre una ànima a la terra modelada! Però, ara per a ara, de nosaltres dos depèn tot el llinatge dels mortals; així ho han volgut els déus, som els únics exemplars que queden de la raça humana*».

Així va parlar i tots dos ploraven. Van decidir implorar el poder diví i buscar el seu auxili per mitjà dels oracles sagrats. Sense dilació es dirigeixen tots dos a les aigües del Cefís⁸, encara no transparents però que ja circulaven pel seu llit habitual. Després de prendre'n unes gotes amb què es van arriuar els vestits i els caps, dirigeixen els seus passos cap al santuari de la sacra deessa, els teulats del qual tenien un color esmoreït causat per la sòrdida molsa, i els seus altars es dreçaven mancats de foc. Quan van arribar a les grades del temple, tots dos van prosternar-se amb el front a terra i van besar, temerosos, la pedra freda; i van parlar d'aquesta manera: «*Si és que la divinitat es commou per les pregàries dels justos, si es pot mitigar la ira dels déus, digues, Temis⁹, per quin mitjà es podria reparar la pèrdua del nostre llinatge, i concedeix el teu ajut, deessa plena de misericòrdia, al món submergit*». La deessa, commoguda, va donar aquesta resposta: «*Allunyeu-vos del temple, cobriu-vos*

4 Tritó és un déu marí, fill de Neptú i d'Amfitrite. Damunt de les seves espatlles porta conques de múrex, d'on s'extreia la tintura de porpra.

5 El Sol. Febos és un dels noms del déu Apol·lo.

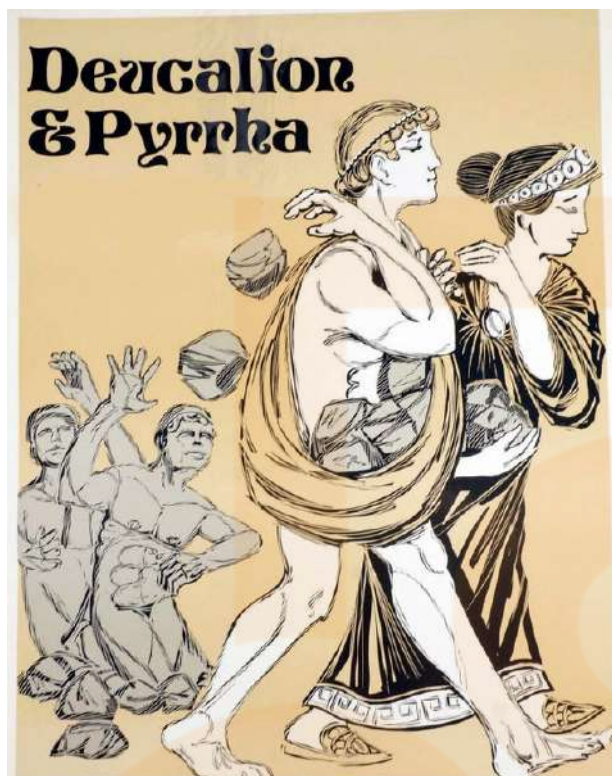
6 Pirra era cosina germana del seu marit. Eren fills d'Epimeteu i de Prometeu, respectivament, els quals eren germans i fills del tità Jàpet.

7 Prometeu havia creat la raça humana modelant la terra.

8 Riu de la Grècia Central, al nord del Parnàs.

9 Temis, deessa molt antiga; va inventar els oracles, els ritus i les lleis. Personificava la justícia.

el cap, deslligueu-vos els cenyidors dels vestits i llanceu darrere l'esquena els ossos de la vostra gran mare».

Van romandre llarg temps astorats, i Pirra va ser la primera a trencar el silenci amb la seva veu i a negar-se a obeir els manaments de la deessa; amb veu tremolosa li prega que la perdoni i s'estremeix amb la idea de profanar l'esperit de la seva mare escampant els seus ossos. Mentrestant, van meditant els obscurs mots de l'oracle, plens de foscos enigmes, i hi van donant voltes. Finalment, el fill de Prometeu calma la filla d'Epimeteu amb paraules tranquil·litzadores, tot dient-li: «O m'enganya la meua imaginació, o les paraules de l'oracle s'ajusten a la pietat filial i no ens manen cap cosa il·lícita. La nostra gran mare és la terra; crec que els ossos de què parla, en el cos de la terra, són les pedres; són aquestes que ens mana de llançar darrere l'esquena». Però ella no veu clar encara que hi hagi esperança; fins a tal punt desconfien de les instruccions divines; ¿però què es pot perdre provant? S'allunyen, es cobreixen el cap, descenyeixen les túniques i van llançant les pedres darrere els seus passos, com els ha estat ordenat. Els rocs (¿qui ho podria creure, si no ho testimoniés una tradició tan antiga?) van començar a perdre

duresa i rigidesa, i a esdevenir tous a poc a poc, i, en fer-se tous, van començar a agafar forma. Aviat, quan van créixer i van adquirir una naturalesa més suau, sembla que és possible d'entreveure una certa aparença humana, però no ben definida, com una obra començada en marbre, no prou perfilada encara i molt semblant a una estàtua a mig fer.

La part d'aquestes pedres que era formada de terra i humitejada amb alguna mena de líquid va esdevenir carn; el que era sòlid i no podia doblegar-se va transformar-se en ossos; el que era vena va romandre amb el mateix nom; i en un breu espai de temps, per voluntat dels déus, els rocs llançats per les mans de l'home van prendre aparença d'homes, i la dona va ser restituïda de les pedres llançades per la dona. Vet aquí per què som una raça dura i capaç de suportar les dificultats; nosaltres mateixos som prova evident de quin és el nostre origen.

METAMORFOSI DE DAFNE

El primer amor de Febos¹⁰ va ser Dafne, filla de Peneu¹¹; no va ser causat per un atzar cec, sinó per la ira cruel de Cupido¹². Apol·lo, tot just després d'haver vençut el serpent, l'havia vist mentre corbava, tot tensant la corda, els extrems del seu arc i li havia dit: «¿Què fas tu, nen jaganer, amb armes d'homes? Portar aquesta mena de càrrega a les espatlles m'escau a mi, que soc capaç de donar cops infal·libles a una fera o a un enemic, i que fa poc he abatut amb moltes fletxes Pitó¹³, que cobria una gran extensió de terreny amb el seu ventre carregat de verí. Tu acontenta't d'encendre amb la teva flama no sé quina mena d'amors, i no vulguis aspirar a una glòria que a mi em pertoca». El

¹⁰ Febos: Apol·lo.

¹¹ Riu principal de Tessàlia.

¹² Déu de l'amor, fill de Venus.

¹³ Quan Apol·lo va fundar un santuari al peu del mont Parnàs, a prop de Delfos, va trobar un drac que destruïa persones i bèsties. Era Pitó, i Apol·lo el va matar amb les seves fletxes. Pitó era fill de la deessa Gea i tenia el poder de veure el futur i aquest poder va passar a mans d'Apol·lo.

fill de Venus li va respondre: «*El teu arc pot travessar tot el que vulgui, però el meu et travessarà a tu; en la mateixa mesura en què tots els animals són inferiors a un déu, la teva glòria és menor que la meua*».

Això va dir i, trencant l'aire amb el moviment de les seves ales, va col·locar-se veloç en el cim ombrívol del Parnàs; del seu buirac carregat de sagetes va treure dues fletxes amb efectes ben diversos; l'una fa fugir l'amor, l'altra el produeix. La que el produeix és d'or i té una punta afilada i lluent; la que el fa fugir és roma i té plom sota la canya. Aquesta última va clavar-la el déu a la nimfa, filla de Peneu; amb l'altra va ferir Apol·lo, travessant els seus ossos fins al moll. Tot d'una ell queda enamorat; ella fuig, fins i tot, de la paraula «amant»; gaudeix només en els amagatalls dels boscos i amb les despulles de les feres que captura, imitant, així, la virginal Febe¹⁴. Una cinta lligava els seus cabells deixats anar en desordre. Molts van ser els seus pretendents; però ella, desdenyant-los tots, sense poder suportar la idea de prendre marit, recorre els paratges més amagats dels boscos, sense preocupar-se de saber què és l'himeneu¹⁵, ni què és l'amor, ni què el matrimoni.

El pare li ha dit sovint: «*Has de donar-me un gendre, filla*». El pare li ha dit sovint: «*Filla meua, has de donar-me néts*». Ella, que odiava com un crim les torxes conjugals, s'avergonyia i mostrava el seu bell rostre envaït de rubor, i, envoltant el coll del seu pare amb els seus braços afalagadors, va dir-li: «*Atorga'm, pare estimadíssim, de poder gaudir d'una virginitat perpètua. El seu pare la va concedir abans a Diana*». Ell hi accedeix; però a tu, Dafne, la teua mateixa bellesa t'impedeix d'aconseguir el que desitges, i la teua aparença no s'adiu gens al teu vot. Febos l'estima; ha vist Dafne i desitja unir-se a ella. Espera aconseguir allò que desitja i els seus propis oracles l'enganyen¹⁶. Com es cremen les palles lleugeres un cop llevades les espigues, com es cremen les tanques amb les torxes que un vianant sense adonar-se ha apropiat massa o ha deixat abandonades amb l'arribada del dia, així el déu es consumeix en flames, així es crema fins al fons del seu cor, i nodreix amb esperances un amor estèril. Mira els cabells d'ella que cauen en desordre pel seu coll i es demana: «*¿Com serien si els pentinés?*». Veu els seus ulls que brillen com estrelles, veu els seus llavis i no té prou d'haver-los vist; lloa els dits, les mans, els canells i els braços nus fins més amunt del colze. Les parts que no veu les imagina millors encara. Ella, però, fuig més veloç que la brisa lleugera i no es detura en sentir aquestes paraules que la criden:

«*Nimfa, t'ho suplico, filla de Peneu, atura't; no et persegueixo amb males intencions; nimfa, atura't. Així fuig l'ovella del llop, la cérvola del lleó, així fugen amb ales tremoloses les colomes de l'àguila, cadascuna dels seus enemics; jo et segueixo perquè t'estimo. Vés en compte de no caure de boca a terra. Que les teves cames no sentin les ferides dels esbarzers i que jo no et sigui una causa de dolor. Els terrenys per on t'apresses són abruptes; no corris tant, t'ho prego, i deixa de fugir; jo mateix et seguiré més a poc a poc. Sàpigues, tanmateix, qui has enamorat; jo no sóc pas un habitant de les muntanyes, no soc un pastor, ni un d'aquells homes rudes que guarden per aquí bestiar i ramats. No saps, no saps, inconscient, de qui fuges i per això fuges. A mi m'obeeixen la terra de Delos,*

14 Febe: Diana, germana bessona de Febos Apol·lo i deessa dels boscos i de la cacera. Com ja hem vist, era identificada amb la lluna, igual que el seu germà era identificat amb el sol.

15 El casament. Himeneu era un déu fill d'Apol·lo i l'encarregat de presidir les cerimònies nupcials i d'encendre les torxes que eren portades a la processó nupcial.

16 Apol·lo coneix el futur i el transmet als homes per mitjà d'oracles. Hauria de saber, doncs, quina és el destí del seu amor.

*Claros i Tènedos, i la residència reial de Pàtara*¹⁷; Júpiter és el meu pare; per a mi es revela el que serà, el que ha estat i el que és; per a mi els cants s'acompanyen dels sons de les cordes; la meua fletxa és infal·lible, tot i que n'hi ha una més infal·lible que la meua, la que ha ferit el meu cor, abans lliure de cuites. La medicina ha estat una de les meues invencions, sóc anomenat auxiliador pertot arreu, i controlo el poder de les herbes. Ai de mi! El mal d'amor no pot ser guarit amb cap mena d'herbes i les arts que són útils a tothom de res no serveixen al seu senyor».

Tenia intenció de continuar parlant, però la filla de Peneu va fugir esporuguida i va deixar-lo a ell i al seu discurs inacabat. També aleshores li va semblar bella; els vents li descobrien les formes del cos, l'aire de cara li agitava els vestits mentre corria, i la brisa lleugera li tirava enrere els cabells; la fugida augmentava la seva bellesa. Però el jove déu no pot suportar més perdre el temps amb paraules afectuoses i, empès per l'amor, segueix les seves petjades amb passos ansiosos. Com quan un gos de les Gàl·lies ha vist una llebre en camp obert i, amb les seves potes, l'un cerca d'aconseguir la presa i l'altre la salvació; l'un sembla que l'agafa, espera d'engrapar-la d'un moment a l'altre i frega les petjades amb el musell estirat; l'altra té la incertesa de si serà atrapada, escapa per un pèl de les mossegades mateixes i esquivia la boca que ja la tocava; així corrien el déu i la donzella, ell mogut per l'esperança, ella per la por. El perseguidor, tanmateix, ajudat per les ales de l'amor, és més ràpid i no es permet un moment de repòs; encalça l'esquena de la fugitiva i llança el seu alè sobre els cabells escampats pel seu coll. Ella va empal·lidir esgotada i, vençuda per l'esforç de la vertiginosa fugida, va dir, tot contemplant les aigües del Peneu: «Ajuda'm, pare, si és veritat que els rius teniu poder diví; destrueix, transformant-la, aquesta figura meua que m'ha fet ser massa desitjada».

Tot just acabada la pregària, un pesat entorpiment li envaeix els membres, els seus pits delicats comencen a ser envoltats per una fina escorça, els seus cabells creixen transformant-se en fulles, els seus braços en branques; els peus, abans tan àgils, queden fixats a terra, convertits en arrels immòbils, el seu cap esdevé una copa d'arbre. Només queda d'ella la seva bellesa resplendent. Febos, tanmateix, continua estimant-la; posa la mà dreta en el tronc i sent com batega encara el seu cor sota la nova escorça; estreny amb els seus braços les branques com si fossin membres i omple la fusta de besos; la fusta, però, refusa els petons. El déu li digué: «Ja que no pots ésser la meua esposa, seràs el meu arbre; ornaràs per sempre, llorer, els meus cabells, la meua lira, el meu buirac; acompanyaràs els cabdills romans quan unes veus alegres cantin el seu triomf i el Capitoli sigui testimoni de les llargues desfílades. També tu et dreçaràs, com a guardiana fidelíssima davant les portes d'August i protegiràs la corona d'alzina situada enmig¹⁸; igual que el meu cap es conserva sempre jove i els meus cabells no són mai tallats, rep també tu l'honor de tenir un fullatge perenne». Apol·lo havia acabat de parlar i el llorer va assentir amb les branques novelles i va semblar que havia agitat la copa com si fos un cap.

FAETONT

El palau del Sol s'aixecava damunt d'altres columnes; l'or brillant i el granat, semblant a les flames, el feien resplendir; tenia els sostres coberts d'ivori lluent i els dos batents de la porta irradiaven la lluminositat de l'argent. La riquesa dels materials era superada, però, pel treball fet en ells; perquè Vulcà hi havia cisellat els mars que envolten la terra, l'esfera de la terra i el cel que cobreix l'esfera. A l'aigua hi havia representats els seus déus blavosos, el melodiós Tritó, el mudable Proteu¹⁹, Egeó, que pot abastar amb els seus braços els dorsos immensos de les balenes, i Doris²⁰ i les seves filles; s'hi poden veure unes nedant, altres assegudes en una roca i eixugant els seus cabells verdosos, unes altres cavalcant al damunt de peixos; no tenen totes la mateixa cara, però tampoc no són molt diferents,

17 Santuaris famosos d'Apol·lo.

18 Per un privilegi del senat, August gaudia de l'honor de tenir un llorer a cada costat de la porta del seu palau, i, damunt, de la porta, una corona d'alzina que li havia estat concedida per ser «el salvador dels ciutadans»

19 Déu que podia canviar de forma. Sovint és un pastor marí que mena un ramat de foques.

20 Esposa de Nereu i mare de les Nereides.

tal com s'escau entre germanes. La terra conté homes i ciutats, boscos i animals, rius, nimfes i la resta de divinitats del camp.

Damunt de tot això hi ha col·locada la representació del cel resplendent i els signes del zodíac, sis al batent dret de la porta i altres sis a l'esquerre.

Així que el fill de Clímene²¹ hi va arribar per un camí costerut i va entrar a la residència d'aquell que havien qüestionat que fos el seu pare, va encaminar-se sense perdre temps a la presència del pare, però es va deturar una mica lluny, perquè no podia suportar la seva llum de més a prop. Febos²², cobert amb una roba porpra, estava assegut en un tron fulgurant, ple de brillants maragdes. A dreta i esquerra, s'hi estaven dempeus el Dia, el Mes, l'Any i el Segle, i les Hores, col·locades a igual distància les unes de les altres; també hi era la jove Primavera, que duia una corona de flors, l'Estiu, despullat i amb una garlanda d'espigues, la Tardor, plena de taques de raïm trepitjat, i l'Hivern, amb els seus cabells blancs eriçats. El Sol, des del seu setial col·locat al mig, va veure amb els seus ulls, que tot ho contemplen, el jove, atemorit per aquell espectacle tan inusual, i li va dir: «*Quin és el motiu del teu viatge? Què has vingut a buscar aquí dalt, Faetont, fill meu, de qui no puc negar que soc pare?*».

Ell li respon: «*Oh, Febos, pare meu, si és que m'autoritizes a dir-te amb aquest nom i Clímene no ha inventat una història falsa; dóna'm proves, pare, perquè tothom pugui creure que soc de veritat fill teu, allibera'm el cor d'aquesta incertesa*».

El seu pare es va treure els raigs fulgurants que duia al voltant del cap, li va ordenar d'atansar-se, i, després d'abraçar-lo, li va dir: «*Tens tot el dret de ser anomenat fill meu i Clímene t'ha dit la veritat sobre el teu origen; i, perquè no et quedi cap dubte, demana'm el que vulguis, que ho obtindràs perquè jo t'ho concediré; que sigui testimoni de la meua promesa la llacuna per la qual juren el déus i que els meus ulls mai no han vist*»²³. Tot just havia acabat de parlar quan el jove demana conduir el carro del seu pare i el dret a menar durant un dia els cavalls de peus alats.

El pare va penedir-se del seu jurament; va sacsejar repetides vegades el seu cap il·lustre i va dir:

«*La teua resposta ha deixat clar que he parlat amb imprudència. Tant de bo em fos lícit negar-me a concedir el que he promès. T'he de confessar, fill, que aquesta és l'única cosa que et negaria. El que sí m'està permès és fer-te canviar d'idea. El que vols és molt perillós; demanes massa, Faetont; no és una tasca adequada a les teves forces ni als teus pocs anys; el teu destí és mortal i el que desitges no és propi d'un mortal. No saps que el que demanes és més del que pertoca als déus; tots ells poden fer el que volen, però cap, excepte jo, no és capaç d'ocupar un lloc en el carro portador de foc; fins i tot el mateix sobirà del gran Olimp, que llança els llamps ferotges amb la seva drete terrible, no conduiria aquest carro, i què hi ha més gran que Júpiter?*»

El primer tram del camí fa una forta pujada i als cavalls els costa molt d'ascendir-hi, tot i que el fan a primera hora del matí quan encara estan frescos; la zona del mig del cel és altíssima, moltes vegades jo mateix tinc por de mirar des d'allà dalt, i el meu cor s'estremeix i tremola d'espant; l'últim tram del camí fa pendent i es necessita tenir un ferm control; en aquells moments la mateixa Tetis²⁴, que m'acull a les aigües a sota, sovint té por que em precipiti de cap a l'abisme.

Cal afegir que el cel gira contínuament i arrossega les elevades estrelles, fent-les rodar a gran velocitat. Jo he de fer força en direcció contrària, sense que em venci l'embat que s'enduu els altres cossos, i condueixo el carro en sentit oposat al de la ràpida òrbita d'aquests. Imagina't que t'he dei-

21 Clímene era la mare de Faetont. El noi havia crescut amb la seva mare sabent que era fill del Sol, però quan un amic li va dir el contrari es va enfadar molt.

22 Febos, un altre nom que tenia el déu del Sol.

23 Es tracta de la llacuna Estígia. Febos no l'ha vista mai perquè és situada a l'infern, el món subterrani on no entra mai la llum del sol.

24 Titànide, esposa de d'Oceà i mare de Doris, citada anteriorment. No s'ha de confondre amb Tetis, una de les Nereides, filles de Doris, i mare de l'heroi Aquil·les.

xat el carro; què faràs? Podràs anar en sentit contrari al de la rotació del cel sense que el ràpid moviment del firmament t'arrossegui? Potser imagines que allà dalt hi ha boscos i ciutats habitades pels déus i temples plens de riques ofrenes. Doncs no, el camí avança enmig de paranys i de bèsties ferotges. I, encara que vagis seguint el camí i que res no te'n faci desviar, hauràs de passar entre les banyes de Taure, que et barrarà el pas, i per l'arquer²⁵, per la boca del ferotge Lleó, per l'Escorpí, que estén els seus braços salvatges amb què abasta un cercle enorme, i pel Cranc que estén els seus braços d'un mode divers. Tampoc no trobaràs fàcil dominar els cavalls, abrivats pel foc que porten dins seu i que treuen per la boca i pels narius. Amb prou feines m'aguanten a mi quan s'escalfa la seva natura ferotge i el seu coll es rebel·la contra les regnes. I tu, fill meu, vés amb compte, no em facis concedir-te un do que et seria fatal; canvia el teu desig, mentre encara és possible. Em demanes proves indubtables que et facin creure que ets nat de la meva sang? Et dono una prova indubtable amb els meus temors, i amb la meva inquietud paternal et demostro que sóc el teu pare. Mira'm la cara; tant de bo poguessis ficar els ulls dins el meu pit i veure el nequit que el teu pare té a dins.

Considera, finalment, totes les riqueses que hi ha al món i, de tants i tan valuosos tresors com hi ha al cel i a la terra, demana-me'n un; res no et negaré. Només et prego que no em demanis això, perquè en realitat és un càstig i no un honor; en comptes d'un do, Faetont, el que vols és un càstig. Per què m'envoltes el coll i m'acaricies amb els teus braços, inconscient? No tinguís cap mena de dubte, qualsevol cosa que desitgis et serà concedida —ho he jurat per la llacuna Estígia—; sigues, però, més assenyat en la elecció».

El jove, però, rebutja els seus advertiments, continua ferm en el seu propòsit i sent un desig ardent de conduir el carro. Així, doncs, el pare, després de fer tot el possible per retardar el moment, acompanya el jove a dalt del seu carro, obra de Vulcà. L'eix era d'or, era d'or la llança, d'or la llanda de les rodes i d'argent els radis; tenia, col·locats en el jou, crisòlits i pedres diverses, ben distribuïdes, que tornaven a Febos reflexos de la seva llum resplendent.

Mentre Faetont admira, delerós, tot allò i observa amb atenció aquell treball d'artesanía, vet aquí que l'Aurora, ja desperta, obre en l'orient que clareja les seves portes de porpra i mostra el seu atri ple de roses; es retiren a corre cuita els estels en formació, amb Lucífer²⁶ tancant la fila, que sempre és l'últim a deixar el seu lloc de vigilància en el cel.

Quan el Sol va veure que aquest es dirigia a la terra, que el món envermellia, i que les banyes de la lluna semblaven esvair-se perquè ella ja se n'anava, va manar a les Hores de junyir ràpidament els cavalls. Les deesses compleixen de pressa les ordres, porten dels elevats estables els corsers, que arriben traient foc per la boca, associats del seu past d'ambrosia, i els posen els frens sorollosos. El pare, aleshores, va untar el rostre del seu fill amb un ungüent diví i el va protegir de la voracitat de les flames, li va col·locar als cabells la corona de raigs i, deixant escapar del seu pit inquiet sospirs que presagiaven la tragèdia, li va dir:

«Si pots, fes atenció, si més no, a aquests consells del teu pare. No facis servir gaire els esperons, i utilitza amb més energia les regnes; els cavalls avancen tot sols; el que costa és refrenar el seu ímpetu. Que no et passi pel cap la idea d'agafar el camí que travessa pel mig les cinc regions del cel²⁷; hi ha un itinerari traçat obliquament, fent una corba molt àmplia, que passa per tres d'aquestes zones, però que no travessa ni el pol austral ni la constel·lació de l'Óssa amb els aquilons²⁸; és aquest el camí que has d'agafar —ja veuràs clarament les marques de les rodes—, i per tal que la terra i el cel rebin una quantitat igual de calor, no baixis molt ni intentis pujar amb el carro per la part més alta del cel; si t'enlaïres massa cremaràs les mansions celestials; si baixes massa, la terra; aniràs segur pel mig.

25 Sagitari.

26 Lucífer: l'estel de matí. L'etimologia és "que porta la llum".

27 Les cinc zones climàtiques del cel i de la terra: les dues polars, les dues temperades i la càlida del mig. Això és, li diu de no fer camí de nord a sud.

28 Vents del nord.

*Que les rodes no es desviïn cap a la dreta i et facin acostar a la Serp cargolada, ni cap a l'esquerra en direcció a l'Ara, situada cap al sud; has de mantenir-te enmig de totes dues*²⁹. Deixo la resta en mans de la Fortuna; només desitjo que ella t'ajudi i que vetlli per tu millor del que faràs tu. Ara la humida nit ha arribat als límits situats a la ribera occidental; ja no podem entretenir-nos més, ens criden a la feina; les tenebres s'han esvaït i brilla l'Aurora. Pren amb la mà les regnes, o, millor, si encara vols canviar de parer, fes ús dels meus consells i no del meu carro, ara que pots i que encara trepitges la terra ferma, abans que, amb la teva inexperiència, pugis en aquest carro, que en mala hora has volgut guiar. Deixa'm a mi donar la llum a la terra, i tu contempla-la en un indret segur».

Ell, amb el seu cos juvenil, puja al carro lleuger, s'hi posa ben dret i gaudeix de sentir en les seves mans el tacte de les regnes lleugeres, i, des de dalt, dóna les gràcies al seu preocupat pare. Mentrestant Piroent, Eous i Etó i Flegont, els quatre cavalls voladors del Sol, omplen els aires amb els seus renills de foc i colpegen amb les potes les barreres.

Quan aquestes van ser enretirades per Tetis i els va donar via lliure per travessar la immensitat del cel, els cavalls van precipitar-se endavant, esquinçant amb el moviment de les seves potes els núvols que trobaven per l'aire, i, portats per les seves ales, es van enlairar. Però la càrrega que duïen al carro era lleugera i als cavalls del Sol els resultava estranya; no tenia el pes habitual i el carro saltava per l'aire i anava violentament d'un costat a l'altre com si no tingués ocupants. Així que els quatre cavalls se n'adonen, es precipiten en una cursa descontrolada, surten del camí fressat i ja no corren en la mateixa direcció d'abans. Faetont s'espanta, no sap com menar les regnes que li han confiat, ni per on és el camí, ni com controlar els cavalls. Va ser aleshores que per primera vegada els raigs del Sol van escalfar els glaçats Trions³⁰, que van tractar de tirar-se al mar, tot i que no els és permès; i la Serp, que està situada molt a prop del pol glacial i que abans, entumida pel fred, era inofensiva, va entrar en calor i va adquirir amb l'escalfament una fúria desconeguda. Diuen que també tu, Bootes³¹, vas fugir trasbalsat, tot i que eres lent i que et retenia el teu carro.

Però quan el desventurat Faetont va mirar a la terra des de dalt del cel i la va veure tan, tan avall,

²⁹ Es refereix a les constel·lacions del Dragó i de l'Ara, situades molt al nord i molt al sud, respectivament.

³⁰ Els Set Trions és una constel·lació visible en totes les èpoques de l'any; per això no se submergeix en el mar.

³¹ Constel·lació propera a l'Óssa Major, una part de les estrelles formen una mena de quadrat, i per això se la coneix com la constel·lació del Carro gran.

va empal·lidir, els genolls li van començar a tremolar per una por sobtada, i, enmig de tanta llum com hi havia, se li va enterbolir la vista. Ara s'estimaria més no haver tocat mai els cavalls del pare, i es penedeix d'haver conegut el seu veritable origen i d'haver aconseguit el que tant havia demanat. Ara voldria ser anomenat fill de Mèrope, mentre és traginat com una nau arrossegada per forces desfermades, quan el pilot ha deixat anar el timó inservible i ha abandonat l'embarcació a la voluntat dels déus i a les pregàries. Què fer? Ha deixat enrere una gran part de cel, però encara en té més davant dels ulls; en el seu pensament mesura una i altra distància; mira repetidament l'ocàs, on el destí no li permetrà d'arribar, i sovint es gira a mirar l'orient; està atordit, sense saber què fer, no és capaç de deixar anar les regnes ni tampoc de menar-les i no coneix ni tan sols el nom dels cavalls. A més a més observa atemorit, escampats arreu del cel, tota mena de prodigis i de figures de monstres enormes. Hi ha un lloc on l'Escorpí plega els seus braços formant un arc doble i on, amb la cua i amb les pinces doblegades, estén en l'espai els membres dels seus dos signes³².

Quan el jove el va veure, amarat de la seva negra suor verinosa i amenaçant de ferir-lo amb el fibló corbat, sense saber ja què feia, glaçat de por, va deixar anar les regnes. Quan els cavalls ho van notar, van emprendre una cursa encara més foraviada i van començar a recórrer regions dels aires fins aleshores desconegudes; corren sense control per allà on els porta el seu impuls, topen contra les estrelles fixes al capdamunt de tot del firmament i arrossegueu el carro per paratges inexplorats; tan aviat s'enlairen fins al sostre del cel, com es precipiten per pendissos i fortes baixades fins a les proximitats de la terra; queda astorada la Lluna en veure que els cavalls del seu germà corren per sota dels seus i fumen els núvols socarrimats. Les regions més elevades de la terra són presa de les flames i el sòl s'esquerda i es resseca en perdre la humitat. Les pastures emblanqueixen, cremen els arbres amb les seves fulles i les messes dessecades proporcionen combustible per a la seva pròpia destrucció.

Fins ara m'he lamentat de ben poca cosa; desapareixen grans ciutats amb les seves muralles i el foc redueix a cendres nacions senceres amb tota la seva gent; cremen boscos i muntanyes. [...]

Faetont veu aleshores el món encès per tots costats; ja no pot resistir més tanta calor, respira un aire que crema com si sortís de dins d'un forn; sent que el seu carro està roent i ja no aguanta més les cendres i les espurnes que li cauen damunt; un fum calent l'envolta per totes bandes; enmig d'aquella foscor no sap on va ni on és, i és arrossegat pels cavalls voladors. Creuen que va ser aleshores quan els pobles etiòps van adquirir el color negre que tenen, perquè la sang els va pujar a flor de pell; aleshores Líbia va esdevenir un desert, perquè la calor li va absorbir la humitat; aleshores també les nimfes van plorar a llàgrima viva, amb els cabells deixats anar, la desaparició de les seves fonts i dels seus llacs. [...] Tampoc no estan segurs els rius, tot i que els ha tocat de posseir llits molt més amples; van treure fum les aigües de molts, van cremar les riberes de tots i van morir cremades les aus fluvials. [...] El Nil, terroritzat, va fugir fins un dels extrems del món i allí va amagar el cap, que encara ara roman ocult³³; les seves set boques es buiden i s'omplen de pols; els seus set braços queden sense corrent d'aigua. Per les mateixes causes les rius de Tràcia, també els d'Hespèria i el Rin, el Ròdan, el Po i el Tíber, a qui estava promès el domini del món.

Es formen esclatxes al terra i per les esquerdes entra la llum fins al Tàrtar i esgarrafa el rei dels inferns i la seva esposa³⁴; fins i tot el mar s'encongeix, i el que abans era aigua esdevé un camp sec ple de sorra; emergeixen les muntanyes que abans s'ocultaven en les profunditats del mar i augmenta el nombre de les disperses illes Cíclades. Els peixos busquen les profunditats i els dofins no s'atreveixen ja, com solien, a fer les seves cabrioles en l'aire per damunt de l'aigua; cossos de foques sense vida floten panxa enlaire en la superfície. Diuen que el mateix Nereu, Doris i les seves filles van tenir calor dins les coves en què van anar a refugiar-se. Tres cops va atrevir-se Neptú a treure els braços i el rostre amenaçador fora de l'aigua, tots tres no va poder suportar l'ardor de l'aire.

La Terra, envoltada com estava per l'oceà, entre les aigües del mar i les fonts que pertot arreu s'ha-

32 L'Escorpí comprèn dos signes zodiacals: el cos és l'Escorpí pròpiament dit i les pinces formen el signe de la Balança.

33 El cap és aquí el lloc del naixement del riu. Aleshores, i durant molts segles encara, no se sabia on naixia el Nil.

34 Plutó i Prosèrpina, déus de les profunditats subterrànies. El Tàrtar és la part més profunda dels inferns.

vien replegat, que havien anat a amagar-se en la foscor de les entranyes de la seva mare va aixecar el cap sufocat fins al coll només, va posar-se una mà al front i amb una forta sotragada que va sacsejar-ho tot va enfonsar-se una mica i va situar-se per sota d'on sol estar; amb la seva veu venerable va parlar així:

«Si aquesta és la teva voluntat, si jo em mereixo això, què esperes, rei dels déus, a enviar els teus llamps? Si és que he de morir per la violència del foc, que pugui morir almenys a causa del teu foc, i sentir-me més alleugerida en pensar que tu ets el causant de la meva fi! Amb prou feines tinc força per obrir la boca i pronunciar aquestes paraules» —la calor li tallava la respiració—. «Guaita els meus cabells socarrimats, totes les guspises que tinc als ulls, totes les que tinc a la boca! Aquesta és la meva recompensa? aquesta és la paga que em dones per la meva fertilitat i pel meu treball? A mi, que suportó les ferides de la corba arada i del rascle, i que he d'aguantar aquest turment durant tot l'any? A mi, que proporciono al bestiar pastures i aliment madur, collites al gènere humà i encens per a vosaltres? Però, suposem que jo em mereixo la destrucció, també la mereixen les aigües? I el teu germà³⁵? Per què baixa el nivell dels mars que van tocar-li per sort i s'allunyen del cel? I si no tens consideració al teu germà ni a mi mateixa, compadeix-te, almenys, del teu cel; mira al teu voltant, els dos pols treuen fum, i si el foc els arriba a malmetre, els vostres palaus s'ensorraran. Mira't Atlas³⁶, fins i tot ell pateix i amb prou feines pot suportar a les seves espatlles la volta del cel candent. Si pereixen els mars i la terra i els estatges celestials, tornarem a la confusió de l'antic caos. Salva de les flames el que encara resta i preocupa't de la sort de l'univers».

La terra va parlar d'aquesta manera i ja no va poder suportar més la calor ni continuar parlant; va amagar el cap dins d'ella mateixa, en les coves properes als estatges dels manes.

El pare omnipotent, conscient que si no intervé tot seria destruït d'una manera espantosa, s'encamina costa amunt fins a l'elevat cim des d'on acostuma a escampar els i des d'on produeix els trons i llança els llamps fulgurants. No va trobar, però, cap núvol que pogués enviar a la terra ni cap pluja que pogués deixar anar des del cel. Trona i, brandant un llamp, des de l'alçada de la seva orella dreta el llança contra l'auriga i el fa fora al mateix temps del carro i de la vida; així va ser com amb un foc implacable va contenir el foc. Els cavalls s'espanten i, fent un salt en la direcció oposada, desenganxen els colls del jou, trenquen les regnes i se'n alliberen. Els frens jeuven per una banda, per una altra l'eix, en un altre lloc els radis de les rodes esqueixades; les restes del carro destrossat han quedat escampades en una àrea amplíssima.

Pel que fa a Faetont, mentre les flames li consumeixen la rossa cabellera, cau precipitat en el buit, deixant un llarg rastre en l'aire, com, de vegades, fan les estrelles en el cel serè, quan en realitat no cauen, però sembla que han pogut caure. Lluny de la seva pàtria, en una altra part del món, li dona acollida el gran Erídan³⁷ i li renta el rostre fumejant.

Les nàiades d'Hespèria col·loquen en una tomba el seu cos, encara fumejant per l'impacte d'aquell llamp de tres puntes, i inscriuen damunt la pedra aquests versos: AQUÍ JEU FAETONT, QUE VA CONDUIR EL CARRO DEL SEU PARE. NO VA SER CAPAÇ DE PORTAR-LO I VA MORIR EN UN GRAN ACTE DE GOSADIA.

El seu pare, entristit, malalt de dolor, es va cobrir i va amagar el rostre i, si hem de creure el que diuen, va haver-hi tot un dia sense sol; els incendis, però, donaven llum, i aquesta va ser l'única cosa de profit en aquell desastre.

Clímene, torbada per la seva desgràcia, es va posar a recórrer el món buscant els membres del seu fill; va trobar per fi el sepulcre que li havien donat les nàiades, i va llegir-hi el nom estimat, i el va humitejar amb el seu plor i el escalfar amb el seu pit.

I ploren també les germanes de Faetont, ploren nit i dia sense parar, durant quatre mesos lunars,

35 Neptú.

36 El tità Atlas sostenia el cel sobre les seves espatlles.

37 El riu Po (Itàlia).

fins que se senten entorpidides per les fulles, troncs i arrels, que els neixen en lloc dels cossos que fins aleshores havien tingut, i es van convertint en arbres. Només queden lliures d'escorça les seves boques, i criden a la seva mare. La mare ve i els fa petons, i volent salvar-les, trenca amb les seves mans les branques que les cobreixen: de les branques brolla la sang. Elles pregunten a la mare que no insisteixi en el seu intent, i les seves últimes paraules s'apaguen sota la l'escorça que creix. Les llàgrimes que deixa filtrar l'escorça es tornen en ambre que endureix el sol i rep el riu, i és usat per les dones llatines. [...]

El Sol mentrestant, enfadat com si patís un eclipsi, nega al món la seva llum, ressentit contra el gran déu perquè, sense prendre en consideració els serveis per ell prestats, havia fulminat el seu fill. Tots els déus tots li supliquen que no deixi al món en tenebres, i el mateix Júpiter es disculpa per haver enviat el raig contra Faetont, i afegeix amenaces a les disculpes. Cedeix Febus i reuneix els seus cavalls i els castiga amb el fuet com si fossin responsables de aquell que, sense les forces necessàries, va pretendre regir.

RAPTE D'EUROPA

I de nou el seu pare el crida al seu costat, i sense dir-li que la raó és que està enamorat, exclama: «*Fidel missatger dels meus mandats, fill meu, no perdís temps i descendeix amb la teva habitual velocitat. Ves al país anomenat Sidó pels seus habitants; un cop allà, conduïx cap a la platja un ramat de vaques del rei que veuràs pasturant als prats de la muntanya*». Va acabar de parlar i ja els bous eren conduïts des de la muntanya cap a la platja, a la qual la filla del poderós rei³⁸ tenia per costum anar a jugar acompanyada d'un seguici de noies de Tir.

La majestat i l'amor no poden conviure en un mateix lloc; per tant, abandonant la solemnitat del ceptre, Júpiter, pare i sobirà dels déus, que empunya en la seva destra els llamps de tres puntes, que sacseja el món amb un moviment del seu cap, adopta la forma d'un toro, i barrejant-se entre els bous de la manada, mugeix i passeja la seva bellesa sobre l'herba tendra. El seu color és exactament com el de la neu quan no porta les petjades de durs peus ni ha estat fosa pel plujós Austre; el coll s'alça poderós, entre les potes penja la papada, i les banyes són petites, sí, però tals que es diria que estan fets a mà, i més diàfans que una gemma transparent. No hi ha amenaça en el seu rostre ni és fera la seva mirada: el seu semblant és pacífic. La filla d'Agènor se sorprèn de la seva bellesa i de la seva mansuetud, però en un primer moment no gosa tocar-lo; després se li acosta i tendeix unes flors cap al seu blanc musell. L'enamorat se n'alegra i mentre arriba l'esperat plaer omple de petons les seves mans; amb prou feines pot contenir-se, i tan aviat juguineja fent saltirons sobre la verda herba, com s'estira sobre la sorra daurada. A poc a poc, a mesura que Europa abandona la seva por, ell li presenta el seu pit perquè l'acariciï amb la seva virginal mà, i li ofereix les seves banyes perquè les cobreixi amb garlandes. I ella, insensata, sense sospitar res, es va atrevir a asseure's sobre el llom del toro; el déu, sense que es noti, es va allunyant de la terra i de la part seca de la platja, després mulla els seus falsos peus en les ones, s'allunya una mica més, i finalment se'n porta la seva presa per les aigües del mar immens. Ella s'espanta i mentre se l'emporta es torna a mirar cap a la costa que va quedant enre-re, amb la seva mà dreta s'agarra a una banya, i l'esquerra reposa sobre el llom. Les seves robes tremolen agitadaes per la brisa.

38 Europa, filla del rei Agènor.

Ja estaven a Creta el déu, després d'abandonar la seva aparença animal, i la bella noia. Agènor, angoixat per la desaparició d'Europa, va manar al seu fill Cadme que anés a la recerca de la seva germana. El seu dolor de pare el va fer alhora piadós amb ella i cruel amb ell, perquè el desterrament seria el càstig de Cadme, si tornava sense notícies de la jove.

NARCÍS

Tirèsias tenia molta fama per les seves respostes infal·libles a la gent que venia a consultar-lo. La primera a provar la veritat i l'eficàcia dels seus oracles va ser la blavosa Liríope³⁹, que el riu Cefís havia violat enllaçant-la en el seu corrent sinuós i empresonant-la en les seves aigües. La bellíssima nimfa va quedar embarassada i del seu ventre va venir al món un nen, que ja en aquell moment era capaç de despertar passions; el va anomenar Narcís. Quan la mare li va consultar si el nen viuria molts anys, l'endeví va respondre: «*Si no s'arriba a conèixer*». Durant molt de temps va semblar que les paraules del vident no tenien sentit, però el temps li va donar la raó. Quan Narcís havia afegit un any més als seus quinze i tant podia passar per un noi com per un home jove; molts joves i moltes noies el desitjaven, però —tanta arrogància hi havia en aquella bellesa tan delicada— cap jove ni cap noia no havia despertat cap sentiment al seu cor.

Un dia, mentre intentava caçar uns cérvols espantats, el va veure la nimfa de veu sonora, qui no ha après a callar quan li parlen ni a parlar la primera, Eco, la del ressò. Eco aleshores encara tenia cos i no era només una veu; però, tanmateix, tot i que era molt xerraire, la boca només li servia, com ara, per repetir de tot el que li deien les darreres paraules. Era així per voluntat de Juno, perquè, sempre que podia sorprendre les nimfes en braços del seu Júpiter a la muntanya, cosa que passava sovint, ella, amb astúcia, l'entretenia amb una conversa interminable i donava a les nimfes temps de fugir. Quan la filla de Saturn va adonar-se'n, li va dir: «*Perdràs el control d'aquesta llengua amb què m'has enganyat i faràs un ús molt limitat de la veu*». El que va passar va confirmar l'amenaça; Eco només repeteix les darreres paraules i reproduïx els mots que sent.

Així, doncs, quan va veure Narcís vagarejant pels camps solitaris i es va sentir encesa d'amor, va començar a seguir els seus passos d'amagat; com més el segueix, més propera sent la flama que l'abrusa; el seu cor inflammat com el sofre. Quantes vegades va voler abordar-lo amb paraules afectuoses i adreçar-li dolces súplices! Però la seva natura li ho impedeix i no li permet prendre la iniciativa; tanmateix, està disposada a fer el que pot: esperar sons als quals pugui respondre amb les seves paraules.

El noi, que per atzar s'havia separat de la colla dels seus fidels companys, havia dit: «*¿Hi ha algú per aquí?*», i Eco li havia contestat: «*Per aquí*». Ell, sorprès, va mirar a totes bandes i va cridar amb veu enèrgica: «*Vine!*»; ella respongué cridant a qui la cridava. Ell va girar-se a mirar i en no veure ningú atansar-se va dir: «*¿Per què fuges de mi?*» i va rebre

39 Nimfa, el nom de la qual significa «lliri» en grec.

com a resposta les mateixes paraules que havia dit. El noi insisteix, enganyat per aquella veu que sembla contestar-li, i exclama: «*Aquí, reunim-nos!*», i Eco, que mai no respondria de més bon grat a cap altre so, va repetir: «*Reunim-nos!*» i, conseqüent amb les seves paraules, va sortir del bosc i va córrer a llançar els braços al voltant del seu coll, com tantes vegades havia desitjat. Ell fuig, i mentre fuig li diu: «*Treu aquests braços del meu coll; m'estimo més morir. Mai no m'uniria a tu*». Ella va repetir només: «*M'uniria a tu*». En veure's refusada, s'amaga al bosc, oculta, avergonyida, el seu rostre entre les fulles i des d'aquell moment viu en coves solitàries. El seu amor, però, continua viu i creix amb el dolor de sentir-se rebutjada; el neguit no la deixa dormir i fa que es vagi aprimant el seu cos infeliç, la magresa li arruga la pell i fa que tota la substància del seu cos s'esvaeixi en l'aire. Només li resten la veu i els ossos; la veu roman; diuen que els ossos van acabar transformats en pedres. Des d'aleshores s'amaga dins els boscos i mai no se la veu a cap muntanya; només se la sent; la veu és l'única cosa d'ella que encara té vida.

Així és com Narcís havia jugat amb els sentiments de la dissortada Eco, així ho havia fet també amb altres nimfes nascudes de les aigües o a les muntanyes, i així també, abans, amb una munió d'homes. Va ser aleshores que algú, desdenyat, va aixecar els braços al cel i va dir: «*Tant de bo ell també estimi així, i no pugui posseir mai l'objecte del seu amor*». La deessa de la venjança va accedir a aquesta pregària tan justa.

Hi havia una font límpida, d'aigües resplendents com la plata, que ni els pastors, ni les cabres que pasturaven a la muntanya, ni cap altra mena de bestiar no havien tocat mai; mai cap ocell, cap animal salvatge ni cap branca caiguda d'un arbre no l'havien alterat. Aquí és on el noi va estirar-se un dia, fatigat per la cacera i per la calor de l'estiu i atret per la bellesa de l'indret i per la font. Quan va voler apaivagar la set, va sentir créixer dins seu una altra mena de set; mentre bevia va quedar corprès per la imatge que veia i va enamorar-se d'una il·lusió sense cos; creu que és un cos el que és només aigua. Queda esbalaït davant d'ell mateix, i resta immòbil, amb el rostre immutable, com una estàtua tallada en marbre de Paros. Ajagut a terra, contempla els seus ulls, com dos astres, els seus cabells, dignes de Bacus i dignes d'Apol·lo, les seves galtes sense pèl, el seu coll d'ivori, la gràcia de la boca i aquell rubor que es barreja amb aquella blancor de neu; queda admirat de tot allò que el fa admirable. Es desitja ell mateix sense saber-ho, li agrada i és ell qui agrada; quan vol tenir-lo, es vol tenir ell mateix; el foc que vol encendre és el mateix que el crema. Quants petons inútils va fer a la font mentidera! Quantes vegades va ficar els braços dins de l'aigua per abraçar un cos que se li escapava! No sap què veu, però allò que veu el consumeix, i la mateixa il·lusió que enganya els seus ulls és la que l'excita. El que busques no és enlloc; allò que estimes, només que et giris, ho perdràs. El que veus és l'ombra reflectida d'una imatge. Per si mateixa no és res; amb tu ha vingut i es queda; amb tu s'allunyarà, si tu ets capaç d'allunyar-te.

No poden arrencar-lo d'allà ni la necessitat de Ceres⁴⁰ ni la necessitat de dormir; estès damunt l'herba contempla amb un esguard insaciable la imatge enganyadora i se sent morir per uns ulls que són els seus. Aixecant el cos una mica i estirant els braços en direcció als boscos que l'envoltaven, va dir: «*¿Ha existit mai, boscos, ningú que hagi patit per amor més cruelment que jo? Ho sabeu perquè heu amagat convenientment molts amants. ¿Recordeu potser, vosaltres que heu viscut tants segles, algú que en tot aquest temps s'hagi consumit d'aquesta manera? M'agrada i puc veure'l, però no puc acostar-me a aquest noi que veig i que tant m'agrada. I el que fa encara més gran el meu patir és que no ens separa la immensitat del mar, ni un llarg camí, ni muntanyes, ni murs amb les portes tancades; només s'interposa entre nosaltres una mica d'aigua. També ell desitja que l'abraci, perquè cada cop que m'acosto a les aigües clares per fer-li un petó, ell fa el mateix i m'apropa els llavis. Qualsevol creuria que puc tocar-lo; és tan poc el que s'interposa en el nostre amor. Siguis qui siguis, surt d'aquí, per què jugues amb mi, jove únic? On vas quan et busco? Ni la meua edat ni la meua bellesa són, sens dubte, com per a fugir de mi; fins i tot les nimfes m'han estimat. Amb els teus gestos amistosos em dónes certes esperances: quan estenc els braços cap a tu, tu els estens també, quan somric em retornes el somriure. També he notat les teves llàgrimes quan jo ploro; al meu se-*

40 La necessitat de menjar. Ceres és la deessa de l'agricultura.

nyal respons amb un gest, i, puix que endeví pel 460 moviment de la teva bella boca, em respons amb paraules que no arriben a les meves oïdes. Aquest sóc jo!, m'he adonat, i el meu reflex no m'enganya; em consumo d'amor per mi mateix, provocho l'incendi i el sofreixo. Què fer? Suplicaré o rebré la súplica? Tant de bo pogués separar-me del meu cos! És aquest un desig ben estrany en un amant, voler separar-se de la persona amada. El patiment esgota les meves forces, no em queda ja molt temps de vida i em vaig extingint en plena joventut. No em sap greu de morir, perquè la mort m'alliberarà dels patiments; voldria que aquest que estimo pogués continuar vivint, però ara tots dos morirem units, compartint el nostre darrer sospir».

Això va dir i en la seva follia va tornar a mirar la seva imatge; les seves llàgrimes en caure van moure l'aigua i la figura reflectida va enterbolir-se en ser agitada la superfície de l'estany. En veure-la desaparèixer va exclamar: «¿On fuges? Queda't; no abandonis el teu amant, cruel. Que pugui veure, com a mínim, el que no m'és permès de tocar, i alimentar així la meua follia miserable». Enmig d'aquests planys va deixar caure el seu vestit de dalt a baix i amb les mans blanques com el marbre va colpejar-se el pit. El pit, en ser colpejat, va agafar un color rosat, semblant als fruits que són blancs per un costat i vermells per l'altre o als grans de raïm quan canvien de color i, encara no madurs del tot, es tenyeixen de porpra. Quan l'aigua es va assossegar i Narcís va poder veure's en ella de nou, no va resistir més i va començar a fondre's i es va consumir d'amor, i va perdre les forces i el cos que un dia tant havia estimat Eco. Va sofrir ella en veure'l patir, encara que estava irada encara, i va repetir les seves queixes i el so dels seus cops. Les últimes paraules de Narcís van lamentar la inutilitat del seu amor, i Eco les va repetir, com va repetir l'adéu últim que aquell es va dir a si mateix. Va morir així Narcís, i, ja en el món infernal, va continuar mirant-se en la Estígia. Les nàïades, les seves germanes⁴¹, el van plorar i van tallar-se els cabells com a ofrena de dolor en honor del seu germà; també el van plorar les dríades⁴²; Eco va repetir els seus plors. Ja preparaven la pira, les torxes que es branden als funerals i el fèretre, però el cos no apareixia en cap banda; en lloc del cos trobaren una flor groga al mig, envoltada de pètals blancs⁴³.

PÍRAM I TISBE

«Píram i Tisbe —ell el més bell de tots els joves, ella la més destacada de les noies d'Orient— viuen en dues cases contigües a la ciutat que es diu que Semiramis va envoltar d'una alta muralla de maons⁴⁴. El veïnatge va fer que es coneguessin i que donessin els primers passos del seu amor; aquest va anar creixent amb el temps, i s'haurien unit també en matrimoni, però els seus pares els ho van impedir; el que no van poder impedir es que una ardent passió s'ensenyorís dels cors de tots dos igual. No tenen cap mitjancer; es comuniquen per gestos i per senyes, i com més amaguen el seu foc interior, més intens esdevé aquest. La paret comuna a les dues cases estava esberlada amb una esquerda que s'havia produït molt de temps abans, en el moment de la construcció. Aquest defecte, del qual ningú no s'havia adonat al llarg dels segles (¿què no adverteix l'amor?) vosaltres, amants, vàreu ser els primers a descobrir-lo, i en vàreu fer un camí per a la vostra veu; per ell solien passar sense perill, en tènues xiuxiueigs, les vostres paraules d'amor. Sovint, quan a una banda s'havia situat Tisbe i a l'altra Píram, i s'havien adonat mútuament de l'hàlit de les seves boques, deien: “Paret envejosa, ¿per què t'interposes entre els amants? ¿Què et costaria deixar que s'unissin els nostres cossos, o, si això és demanar massa, que t'obris una mica perquè poguéssim besar-nos? Tanmateix, no som desagraïts; hem de confessar que et devem que hagis donat a les nostres paraules un camí de pas fins a les orelles estimades”.

Després d'haver pronunciat aquests mots inútils, cadascú des de la seva banda, van dir-se adéu en arribar la nit i van fer al seu costat de paret petons que no havien d'arribar a l'altre. L'aurora de l'en-

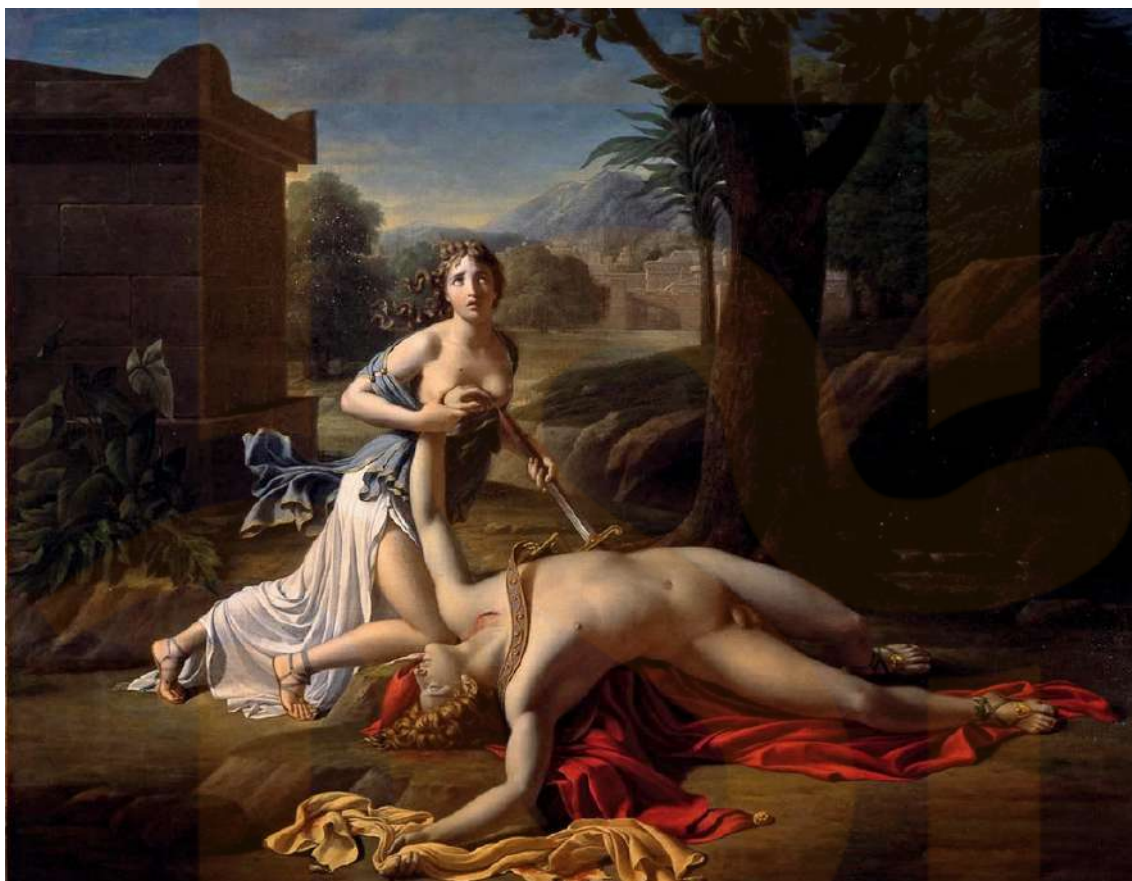
41 Les nàïades eren nimfes dels rius i que Narcís era fill del riu Cefís.

42 Nimfes dels boscos.

43 El narcís.

44 Babilònia.

demà havia fet desaparèixer els estels nocturns i el sol amb els seus raigs havia eixugat el gebre de l'herba; van reunir-se en el lloc acostumat. Aleshores, després de molts planys murmurats en veu baixa, decideixen que en el silenci de la nit provaran d'enganyar els seus guardians i de sortir per la porta, i que, un cop fora de casa, deixaran també la ciutat; per no perdre's caminant pel camp obert, es trobaran al sepulcre de Ninus⁴⁵ i s'amagaran sota l'arbre que li dóna ombra. L'arbre que hi havia allà, al costat d'una font d'aigua molt freda, era una alta morera, carregada de fruits blancs com la neu. Estan d'acord en el pla; i ja la llum del dia, que els ha semblat que passava molt lentament, se submergeix a les aigües, i de les mateixes aigües, en surt la nit.

Hàbilment, enmig de la foscor, Tisbe obre la porta i surt, burla la vigilància dels seus i amb el rostre cobert per un vel es dirigeix a la tomba i seu sota l'arbre que havien convingut; l'amor la feia ser valenta. Però vet aquí que una lleona amb la boca escumejant, tacada de la sang d'uns bous que havia matat poc abans, s'atansa per apaivagar la seva set a les aigües de la font propera. La babilònia Tisbe la va veure des de lluny a la claror de la lluna i va fugir amb passos temorencs fins a una cova obscura; en la seva fugida va deixar el vel, que li va lliscar de les espatlles. Quan la ferotge lleona va haver apaivagat la set amb aigua abundant, i es dirigia de retorn als boscos, va trobar per atzar el mantell lleuger que la noia havia deixat i va esquinçar-lo amb la seva boca sangonosa. Píram va sortir més tard i va veure en l'espessa pols petjades indubtables d'un anim al salvatge; el seu rostre va empal·lidir del tot; però, en trobar també la tela tacada de sang, va dir: *“Una única nit portarà la ruïna a dos amants; dels dos ella era la més digna d'una llarga vida; la culpa és meva, jo t'he causat la perdició, t'he fet venir de nit a llocs plens de perills i no hi he arribat primer. Destrosseu el meu cos i devoreu amb ferotges mossegades les meves entranyes culpables, oh tots els lleons que habiteu en aquesta roca! És propi d'un covard, però, limitar-se a desitjar la mort”*.

Pren el vel de Tisbe i se l'emporta sota l'arbre acordat; i, mentre amarava amb les seves llàgrimes i omplia de petons aquella peça de roba tan coneguda, va afegir: *“Recull ara també el doll de la meva sang”*, i es va enfonsar en el ventre l'espasa que portava a la cintura. Tot seguit, ja a les portes

45 Rei mític d'Assíria, fundador de Nínive.

de la mort, se la va treure de la ferida bullent i va quedar estès a terra de cara amunt; la sang li brollava fins a una gran alçada, igual que quan s'obre una esquadra en una canonada de plom malmesa i un llarg raig d'aigua surt xiulant pel petit forat i trenca l'aire amb la seva escomesa. Els fruits de l'arbre, ruixats de sang, es tornen foscos, i l'arrel, amarada, tenyeix de porpra les móres que pegen de l'arbre.

Vet aquí que ella, encara atemorida, però no volent faltar a la cita amb l'amant, torna i cerca el jove amb els ulls i amb el cor, desitjant ardentment d'explicar-li els perills tan grans de què ha escapat; tot i que reconeix l'indret i la forma de l'arbre quan el veu, el color dels fruits la fa dubtar; es demana si és el mateix. Mentre vacil·la, veu que uns membres tremolosos palpitin damunt el sòl ensangonat; va fer un pas enrere i, amb el rostre més pàl·lid que el boix, va sentir un estremiment semblant al del mar quan s'agita perquè una brisa lleugera passa fregant la seva superfície. Però, quan, un instant després, va reconèixer el seu amor, va començar a castigar-se els braços innocents amb cops sorollosos, i, arrencant-se els cabells i envoltant amb els braços el cos de l'amat, va omplir de llàgrimes la ferida i va mesclar el seu plor amb la sang; i, omplint de besos el rostre glaçat, va exclamar: “*Píram, ¿quina adversitat t’ha arrabassat de mi? Píram, respon; és la teva estimadíssima Tisbe qui et crida; escolta’m i aixeca el teu cap abatut*”. En sentir el nom de Tisbe, Píram va aixecar els ulls, afeixugats ja per la mort, i després de mirar-la, els tornà a tancar. Aleshores, quan va reconèixer la seva roba i va veure la beina d’ivori sense l’espasa, va exclamar: “*La teva pròpia mà i el teu amor t’han perdut, infortunat! La meua mà té també prou força per fer això, i també tinc amor; ell em donarà forces per ferir-me. Et seguiré en la mort, i hom dirà que jo he estat la causa i la companya de la teua perdició; la mort, ai las!, era l’única cosa que podia arrencar-te de mi, i ni la mort no podrà arrencar-te’n. Això, tanmateix, us supliquem tots dos, oh pobres pares meus i seus: que a aquells que ha unit un amor fidel i la seva hora darrera, no els impedi de reposar a la mateixa tomba. I tu, arbre, que amb les teves branques cobreixes ara un cos desventurat i aviat en cobriràs dos, conserva les marques de la sang i dona per sempre més fruits negres, vestits de dol, en record de la sang que tots dos hem vessat*”.

Així va parlar i, col·locant la punta de l’espasa sota el seu pit, va deixar-se caure damunt del ferro, encara calent de la sang de Píram. Les seves súpliques, però, van commoure els déus i van commoure els pares; perquè el color del fruit és negre, quan madura, i les restes de les seves pires fúnebres descansen a la mateixa tomba.

HERMAFRODIT

Això havia explicat i la meravellosa història havia captivat les oïdes de totes; unes diuen que això no ha pogut passar, les altres els fan recordar que els déus veritables tenen poder per fer-ho tot, si bé Bacus no es troba entre ells. Es demana ara que parli Alcítoe, un cop les germanes han callat. Ella, mentre feia passar la llançadora entre els fils de la roba del seu teler, va dir: «No parlaré pas dels amors tan coneguts de Dafnis, pastor de l’Ida, que una nimfa, irada contra una rival va transformar en pedra, tan gran és el sofriment que consumeix els qui estimen; ni explicaré que, en altre temps, per un canvi en les lleis de la naturalesa, Sitó era un ésser de sexe canviant, de vegades home i de vegades dona. També et

Hermaphrodit i Sàlmacis

deixo de banda a tu, Celmis, ara d'acer i tan fidel a Júpiter quan era infant, i els curetes⁴⁶, nascuts d'una pluja abundosa, i Crocos i Esmílax, convertits en petites flors⁴⁷; vull seduir els vostres esperits amb l'encant de les coses noves.

»D'on li ve a la font de Sàlmacis⁴⁸ la seva mala reputació, per què treu les forces amb les seves aigües que afebleixen els membres amb el seu contacte, és el que aneu a escoltar; la causa roman en secret; els poders de la font són, però, ben coneguts. Un nen que la deessa de Citera havia tingut de Mercuri va ser nodrit per les nàiades a les coves de l'Ida; a la seva cara es podien reconèixer fàcilment la seva mare i el seu pare; tenia també un nom que recordava tots dos⁴⁹. Tan aviat com va fer els quinze anys, va abandonar els camps de la seva pàtria, va deixar l'Ida, on havia estat nodrit, i li va plaure de viatjar per noves contrades i de visitar rius desconeguts; el seu afany per conèixer feia més lleugeres les fatigues. Visita, fins i tot, les ciutats de Lícia i els caris, veïns de Lícia; allà veu un estany d'aigües cristal·lines, que deixaven distingir el fons mateix; no hi ha en ell cap canya de pantà, ni algues estèrils, ni joncs de puntes afilades; l'aigua és increïblement transparent; els marges de l'estany, però, són envoltats de gespa fresca i d'herbes sempre verdes. Una nimfa hi viu, que, tanmateix, no és feta per a la cacera, ni és habituada a tensar l'arc ni a competir en curses; ella és l'única de les nàiades desconeguda per l'àgil Diana.

Hom explica que les seves germanes li deien sovint: *“Sàlmacis, pren una javelina, o un buirac acolorit, i alterna el teu descans amb el dur exercici de la caça”*. Ella ni pren cap javelina, ni cap buirac acolorit, ni alterna el seu descans amb el dur exercici de la caça, i es limita, en canvi, a banyar els seus bells membres a la seva font, o a allisar, sovint, els seus cabells amb una pinta del Citor⁵⁰ i a consultar les aigües, emmirallant-se en elles, sobre allò que li queda més bé. De vegades, amb el cos embolcallat en un vel transparent, s'ajeu damunt de fulles toves o d'herbes toves; sovint cull flors. Precisament n'estava collint quan va veure el noi, i, en veure'l, va desitjar posseir-lo. Tanmateix, abans d'atansar-se a ell, tot i que frisava per atansar-s'hi, va posar-se bé, va donar un cop d'ull a l'estat del seu vel, va cercar una expressió adequada i va fer tot el possible per semblar bella.

Aleshores va atrevir-se a parlar d'aquesta manera: *“Noi, digne més aviat d'ésser pres per un déu; si tu ets un déu, podries ser perfectament Cupido; si ets un mortal, afortunats aquells que t'han engendrat, feliç el teu germà, i sortosa, fins i tot, la teva germana, si en tens cap, i la dida que et va donar el pit. De tots, però, la més afortunada i la més feliç serà la teva promesa, si en tens, aquella que hagi considerat digna de les torxes nupcials. Si en tens cap així, concedeix-me de gaudir d'un plaer secret, i si no en tens cap, anem plegats a compartir el mateix tàlem”*. La nàiada no digué res més; el rubor va cobrir el rostre del noi —perquè no coneixia encara l'amor—; el rubor, però, l'afavoria. Aquell color era com el dels fruits que pengen d'un arbre ben assolellat, o com l'ivori pintat, o com la lluna quan envermelleix sota la seva superfície blanca, mentre el soroll del bronze intenta en va d'ajudar-la⁵¹. La nimfa demana sense parar que li faci petons, almenys d'aquells que hom fa a una germana, i envolta amb els seus braços aquell coll d'ivori. Ell li diu: *“¿Pararàs, o me'n vaig corrent d'aquest lloc i et deixo?”*. Sàlmacis va tenir por; *“per mi pots quedar-te aquí tot sol, estranger”* li diu i fa veure que torna sobre els seus passos i que s'allunya; sense deixar de girar-se per mirar-lo, va amagar-se en una zona oculta del bosc, plena de malesa, i va acotar-se, doblegant els genolls. Ell, pel

46 Tant Celmis com els curetes van tenir cura de Júpiter quan era petit. El primer era una mena de gnom dedicat a la mineria o al treball del ferro, la qual cosa explica, potser, la transformació en acer. Els curetes feien soroll amb les seves armes i impedièren que el plany de Júpiter quan era petit arribés a oïdes del seu pare Saturn, que volia devorar-lo.

47 Crocos i la seva estimada Esmílax van transformar-se en safrà i en campaneta, respectivament, que és el que els seus noms signifiquen en grec.

48 Font propera a Halicarnàs, a la costa d'Àsia Menor. Es deia que les seves aigües tenien la propietat de convertir els homes en dones.

49 Hermafrodit, fill d'Hermes i d'Afrodit, noms grecs de Mercuri i de Venus.

50 Mont de Paflagònia, regió del nord d'Àsia Menor, tocant la mar Negra. Amb el boix d'aquesta regió es fabricaven famoses pintes.

51 D'ajudar la lluna durant un eclipsi. Segons una tradició, els eclipses de lluna eren provocats per un malefici que podia contrarestar-se fent soroll colpejant objectes de metall.

seu cantó, creient-se ja, evidentment, lliure de mirades enmig d'aquell prat solitari, va d'aquí cap allà i es mulla en les aigües juganeres les plantes dels peus des dels dits fins al taló; i, tot seguit, seduït per l'agradable temperatura d'aquelles aigües acaroadores, deixa caure del seu tendre cos les fines robes que l'envolten. Aleshores sí que va agradar-li! Sàlmacis es va encendre de desig en veure nu el cos del jove; els ulls de la nimfa brillen com en un dia serè ho fa el disc resplendent de Febos quan els seus raigs es reflecteixen en un mirall posat al davant; gairebé no pot ja suportar l'espera, gairebé no pot ajornar més l'instant del seu gaudi, desitja tenir-lo ja abraçat, ja no pot refrenar la seva passió forassenyada.

Ell es colpeja el cos amb les palmes còncaues de les mans i, àgilment, es tira d'un salt dins l'estany, i, mentre neda movent alternativament els braços, el seu cos resplendeix a través de les límpides aigües, com una estàtua d'ivori o com un lliri blanc que algú ha cobert amb un vidre transparent. “*He vençut, ja és meu*”, exclama la nàiada, i, llançant lluny tots els seus vestits, es capbussa dins les aigües; el noi es resisteix, però ella aconseguix retenir-lo, li roba besos contra la seva voluntat; li passa les mans per sota, toca el pit del jove, i l'abraça, adés per un costat, adés per l'altre. Finalment, veient que ell continua oposant resistència i continua volent escapar, l'estreny amb força, com l'ocell del rei dels déus⁵² quan agafa una serp i se l'emporta pels aires; aquesta, suspesa en el buit, aferra fortament el seu cap a les garres, i amb la cua s'embolica a les ales desplegadas; o com l'heura sol revestir els alts troncs dels arbres; o com un pop reté a l'aigua un enemic que ha capturat, tirant-li al damunt, per totes bandes, els seus tentacles. El descendent d'Atlas⁵³ persisteix i es nega a donar a la nimfa el plaer que espera; ella l'estreny, i, enllaçada a ell com estava, unida en tota l'extensió del seu cos, li digué: “*Pots resistir-te, si vols, bergant, però no per això escaparàs de mi. Feu que això sigui així, déus, i que no arribi mai el dia en què jo em separi d'ell, o ell de mi!*”. La seva pregària va ser escoltada pels déus, perquè els dos cossos, així units, es fusionen i prenen l'aspecte d'un de sol, com quan hom ajunta dues branques sota una mateixa escorça i, en créixer, se les veu soldar-se i fer-se grans plegades; i així, després que una sòlida abraçada va unir els seus membres, deixaren de ser dos per esdevenir un sol cos de doble aspecte, no es podia dir que fos ni una dona ni un noi; no semblen cap de les dues coses i totes dues alhora. Així, doncs, en veure que aquelles aigües límpides en què havia entrat home, l'havien convertit en androgin, i que els seus membres s'havien afeblit, aixecant els braços, va dir Hermafrodit, però ja no amb veu viril: “*Atorgueu una gràcia al vostre fill, pare i mare meus, a mi que porto el nom de tots dos; que tot home que vingui a banyar-se a aquesta font, en surti mig-home i que perdi la fortaleza en el moment mateix de tenir contacte amb aquestes aigües*”. Tots dos progenitors van acollir la pregària del seu fill de doble forma i li van donar compliment, i van impregnar la font d'aquest poder contranatural».

PERSEU I ANDRÒMEDA

El fill d'Hípotes⁵⁴ havia tancat els vents en la seva presó perpètua i Lucífer, que crida els homes al treball, havia sortit i brillava dalt del cel; Perseu torna a agafar les ales, se les lliga als peus per una i altra banda, se ceneix la seva arma corbada i es llança a través de l'aire clar, agitant les seves sandàlies alades. Havia deixat enrere i a un i altre costat pobles innumbrables quan va divisar la nació etiop i els camps de Cefeu. Allà Ammó⁵⁵ havia ordenat injustament que la innocent Andròmeda fos castigada per la llengua insolent de la seva mare⁵⁶.

52 L'àguila, au consagrada a Júpiter.

53 Mercuri, pare d'Hermafrodit, era fill de Maia, filla d'Atlas.

54 Èol, senyor dels vents.

55 Déu egipci.

56 Cassiopea, mare d'Andròmeda, s'havia vantat de ser més bella que les Nereides (o que Juno, segons altres versions) i l'oracle d'Ammó havia ordenat que, com a càstig, la filla havia de ser encadenada a una roca per tal de ser devorada per un monstre marí.

Així que el descendent d'Abant⁵⁷ la va veure amb els braços encadenats a les dures roques —si no hagués estat perquè una brisa suau li movia els cabells i perquè els seus ulls vessaven càlides llàgrimes, hauria cregut que era una estàtua de marbre— s'admirà i va quedar pres, sense adonar-se'n, del foc de l'amor; seduït per una imatge de tal bellesa, gairebé va oblidar de batre les ales en l'aire. Quan va posar els peus a terra, li va dir: «Oh noia que no mereixes pas aquestes cadenes,

sinó aquelles altres que uneixen els amants apassionats, digues-me, perquè voldria saber-ho, el nom d'aquesta terra, el teu, i el motiu d'estar aquí lligada». Ella, de primer, calla; és donzella i no s'atreveix a adreçar la paraula a un home; si no hagués estat encadenada, hauria amagat, discretament, la cara entre les mans; els seus ulls s'ompliren d'un doll de llàgrimes; era l'única cosa que podia fer. Ell continuava insistint, i ella, per no semblar que es negava a confessar un delicte que havia comès, li fa saber el nom d'aquella terra, el seu, i fins a quin punt la seva mare s'havia vantat de la seva bellesa. Encara no havia acabat d'explicar-li tot, quan van retrunyir les aigües i damunt la mar immensa va dreçar-se un monstre que s'acostava i que abraçava sota el pit una gran extensió d'aigua.

La donzella crida; és allà el seu afligit pare i la seva mare amb ell, tots dos malaurats; ella, però, justament. No li poden oferir cap mena d'ajut, només els gemecs i els plors propis de la situació, i estrenyen el seu cos encadenat. Aleshores els diu l'estranger: «Ja tindreu temps de sobra per plorar; disposem només d'un breu instant per actuar. Si us la demanés en matrimoni jo, Perseu, fill de Júpiter i d'aquella que dins la seva presó va ser fecundada per l'or de Júpiter, jo, Perseu, vencedor de la Gòrgona de cabellera de serps, que he gosat travessar els aires del cel agitant les meves ales, em preferiríeu a qualsevol altre gendre; a tots aquests mèrits vull afegir, amb l'ajuda dels déus, un servei. Que sigui meva si jo la salvo pel meu valor, aquesta és la meva proposta». Els pares accepten el pacte —¿qui hauria dubtat?—, li pregunten d'apressar-se i li prometen, a més a més, com a dot, un regne. I vet aquí que, igual que una ràpida nau amb l'esperó fixat a la proa solca les aigües, menada pels braços suaus dels joves, la fera s'obria pas entre les onades amb l'embat del seu pit i només la separava de les roques una distància igual a la que pot recórrer enmig de l'aire una bala de plom, llançada en paràbola per una fona de les Balears. Aleshores el jove, de cop, prenent impuls a terra amb els peus, salta amunt vers els núvols. Quan la fera va veure la silueta de l'home en la superfície del mar, va llançar-se enfurida contra la silueta que veia; i, com l'au de Júpiter, en veure enmig del camp una serp que ofereix a Febos el seu dors lívid, l'atrapa per darrere i perquè no pugui girar contra ella la seva boca ferotge, clava en el seu coll cobert d'escates les urpes àvides, així es precipità pels aires en una ràpida volada el descendent d'Inac⁵⁸ i s'abalançà damunt el dors de la fera, i, enmig dels seus udols li endinsà en el muscle dret el ferro fins al corbat ganxo. Greument ferida, tan aviat s'aixeca ben dreta en l'aire, com se submergeix en les aigües o gira sobre ella mateixa com un senglar ferotge, terroritzat per una gossada que borda al seu voltant.

Perseu, amb les seves ales, escapa veloçment a les àvides mossegades; quan troba una oportunitat,

57 Perseu. Abant era el pare d'Acrisi, avi de Perseu.

58 Perseu.

fereix amb la seva corba espasa ara el dors cobert de còncaves closques, ara les costelles dels flancs, ara el lloc on la cua es fa més estreta i acaba com la d'un peix. El monstre treu per la boca aigua barrejada amb sang color de porpra; quedaren esquixades les ales de Perseu i esdevingueren pesants; l'heroi, que no s'atrevia ja a refiar-se de les seves sandàlies xopes, va veure un escull, la part superior del qual sobresortia de les aigües quan estaven en calma, però era coberta per la mar quan aquesta s'agitava. Col·locant-se al damunt i agafant-se amb la mà esquerra a l'extrem de la roca, va travessar amb l'espasa una i altra vegada, sense treva, les entranyes del monstre.

El litoral s'omplí d'ovacions i d'aplaudiments que arribaren fins a les elevades mansions dels déus; Cassiopea i Cefeu, el pare, plens de joia, el saluden com a gendre, proclamant-lo auxiliador i salvador de la seva casa; lliure de cadenes, avança vers ell la donzella, recompensa i causa de la seva proesa. L'heroi agafa aigua i es renta les mans victorioses; perquè la duresa de la sorra no danyi el cap ple de serpents, estén per terra un jaç tou de fulles i de tiges de plantes submarines i hi posa al damunt la testa de Medusa, filla de Forcis. Les tiges, acabades de tallar i encara amb vida, van absorbir en la seva medul·la porosa la força del monstre, van endurir-se en contacte amb ell i les seves branques i fulles van imbuir-se d'una rigidesa desconeguda. Les nimfes del mar tracten de reproduir el fet prodigiós en noves branques, comproven, satisfetes, com es repeteix, i van llançant per les aigües les llavors que en treuen. Encara ara el corall ha conservat la mateixa propietat, es torna dur en entrar en contacte amb l'aire, i el que era flexible dins l'aigua, esdevé pedra en sortir de l'aigua.

Perseu aixeca per a tres déus igual nombre d'altars de gespa, l'esquerre per a Mercuri, el dret per a tu, donzella de la guerra⁵⁹; l'ara central per a Júpiter; sacrifica una vaca a Minerva, un vedell al déu de les sandàlies alades, i un toro a tu, sobirà dels déus. A continuació, pren Andròmeda, recompensa de la seva gran proesa, sense, però, acceptar el dot; Himeneu i l'Amor agiten les torxes nupcials; damunt el foc s'aboquen perfums en abundància, pengen garlandes dels sostres i pertot arreu se sent música de lira i de flauta i cants, mostra feliç de l'alegria que inunda els cors. Les portes obertes deixen veure tot sencer l'atri d'or i les taules magníficament parades on els cefens⁶⁰ més il·lustres participen del festí ofert pel rei.

ARACNÉ

La Tritònia⁶¹ havia escoltat atentament la narració de les aònies i havia lloat el seu cant i la seva còlera justificada.

Aleshores va dir-se: «*Fer lloances no és suficient jo també tinc dret a ser lloada, i a no tolerar que la meua divinitat sigui menyspreada impunement*». I es va disposar a intervenir en el destí d'Aracne de Meònia, que, segons havia sentit, es vantava de no ser inferior a ella en l'art de teixir la llana.

Aracne no era una noia il·lustre pel lloc de naixement ni per l'estirp, ho era pel seu art. El seu pare, Ídmon de Colofó, tenia la llana esponjosa amb porpra de Focea; la mare, que ja havia mort, també havia estat una dona del poble, d'un rang semblant al del marit. La noia, tanmateix, s'havia guanyat

59 Minerva.

60 Súbdits de Cefeu.

61 Atenea – Minerva.

celebritat amb el seu art a les ciutats de Lídia, encara que havia sortit d'una casa humil i vivia en l'humil Hipepa. Per poder veure les seves obres admirables les nimfes van abandonar sovint els seus vinyets del Tmolos i les nimfes del Pactolos les aigües d'aquest riu. Valia la pena veure no només els teixits ja fets, sinó també la manera com els feia —amb tanta gràcia realitzava el seu treball—, tant quan feia el primers cabdells amb la llana en brut, com quan oprimia el material entre els dits i, tibant i tibant sense parar, anava fent els flocs suaus com núvols o quan, amb lleugeresa, feia girar en rodó el fus amb el polze, o quan brodava amb l'agulla; tothom hauria dit que Pal·las⁶² li ho havia ensenyat. La noia, però, ho negava i s'ofenia quan li atribuïen una mestra, encara que fos tan il·lustre «*Que s'atreveixi a competir amb mi*», deia; «*si em venç, acceptaré qualsevol cosa*».

Pal·las es disfressa de vella, cobreix les seves temples amb uns cabells blancs fingits i pren un bastó. La deessa li va parlar així: «*La vellesa no porta només coses dolentes; l'edat ens dona també experiència. No refusis aquest consell meu: amb el treball de la llana pots aspirar a ser la més coneguda de totes les dones mortals, però no vulguis competir amb una deessa. Demana perdó humilment pel que has dit, temerària. La deessa et perdonarà, si li ho demanes*». Aracne se la mira adustament, deixa els fils que estava fent i, gairebé sense poder-se contenir, expressant clarament en el seu rostre la ira que sentia, va respondre amb aquestes paraules a Pal·las, a qui no havia reconegut: «*Mira que venir aquí, ara que has perdut l'enteniment i que la vellesa t'ha consumit! És ben cert, viure molts anys no és bo. ¿Que no tens una nora o una filla a qui dir tot això? Amb el que jo mateixa puc aconsellar-me, ja en tinc prou. I no creguis pas que els teus advertiments han servit de res, continuo pensant el mateix d'abans. ¿Per què no ve ella mateixa? ¿Per què evita competir amb mi?*». La deessa li va dir aleshores: «*Ja ha vingut*». Va treure's la disfressa de vella i va manifestar-se com a Pal·las. Les nimfes i les joves migdònies⁶³ van prostrar-se davant la deessa per venerar-la. Aracne era l'única que no estava espantada. Tanmateix, havia envermellit; però aquest rubor sobtat, que, a desgrat seu, li havia marcat el rostre, va desaparèixer tot seguit, com quan el cel es tenyeix de porpra amb l'aparició de l'aurora, però es torna blanc de seguida amb la sortida del sol. Ella s'obstina en el seu propòsit i la seva estúpida ambició de victòria la porta directament a la perdició, perquè la filla de Júpiter deixa ja d'aconsejar-la i no ajorna més el moment de la competició.

Sense perdre temps, totes dues es col·loquen davant telers diferents i comencen a tensar un ordit de fils primíssims. La trama és subjectada a la peça travessera, la canya separa els fils de l'ordit, amb llançadores punxegudes van inserint la trama al mig; amb els dits la fan passar i la van introduint entre els fils de l'ordit, copejant-la i oprimint-la amb la pinta. Una i altra s'afanyen i mouen els braços amb habilitat, amb tant de zel que no senten la fatiga. Allà es teixeix porpra, preparada a Tir en calderes de bronze, i altres tonalitats delicades amb matisos apenes perceptibles, com les de l'arc que sol tenyir una llarga franja de cel quan els raigs del sol travessen les gotes de pluja; l'arc brilla amb mil colors diferents, però el pas de l'un a l'altre escapa als ulls de l'observador, tan semblants són en el punt on es toquen però tan diferents en els extrems de l'arc. Allà es va incrustant or flexible entre els fils i es va traçant una antiga història damunt la tela.

Pal·las va brodat la roca de Mart damunt la ciutadella de Cècrops⁶⁴ i l'antiga disputa sobre el nom que calia donar al país. Els dotze déus celestials, amb Júpiter al mig, seuen amb augusta majestat en setials elevats; cada un d'ells es pot reconèixer fàcilment pel seu aspecte; la imatge de Júpiter és la que s'escau a un rei. La deessa representa el déu del mar dempeus i colpejant una sòlida roca amb el seu llarg trident; d'enmig de la ferida causada en la roca brolla aigua de mar, regal amb què reivindicava per a ell la ciutat. Ella mateixa s'atribueix un escut i una llança de punta afilada, s'atribueix un casc al cap i es col·loca l'ègida⁶⁵ per defensar-se el pit; dibuixa la terra, fa un cop amb la seva llança i produeix una olivera de fulles pal·lides, carregada de fruit, causa així l'admiració dels déus. Una re-

62 Apel·latiu d'Atenea – Minerva.

63 D'un lloc de la Frígia, zona de Macedònia.

64 El puig de l'Areòpag a la ciutat d'Atenes, de la qual Cècrops va ser rei.

65 Peça protectora del pit durant el combat, la que portava Atenea tenia el cap i la pell de Medusa.

presentació de la Victòria culmina el treball⁶⁶.

Tanmateix, perquè qui pretén rivalitzar amb ella en mèrits s'adoni amb exemples de quin és el premi que pot esperar d'un atreviment tan forassenyat, en els quatre extrems afegeix quatre competicions, clarament visibles pels seus colors i amb petites figures ben nítides. En un dels angles situa Ròdope de Tràcia i Hemos⁶⁷, ara transformats en muntanyes gelades però que havien tingut cossos humans en altres temps, quan van atrevir-se a usurpar el nom dels déus principals. En un altre racó hi ha el destí miserable de la mare dels pigmeus, que, vençuda en un enfrontament amb Juno, va ser condemnada a esdevenir grua i a declarar la guerra al seu propi poble. Hi ha també brodada Antígona⁶⁸, que va atrevir-se un dia a rivalitzar amb l'esposa de Júpiter i que la sobirana Juno va transformar en ocell; ni Troia ni el seu pare Laomedont no van poder evitar que el seu cos es cobrís de plomes i que, transformada en una cigonya blanca, s'aplaudís ella mateixa amb el so crepitant del bec. A l'únic angle que queda hi ha Cíniras⁶⁹, tot sol; se'l veu abraçant les grades d'un temple —és tot el que queda dels membres de les seves filles— i ajagut damunt la pedra, plorant.

Tota la vora del tapís la va decorar amb branques d'olivera, símbol de la pau, i amb aquest arbre, que li és consagrat, va posar fi al treball.

Aracne dibuixa Europa enganyada per una disfressa de toro⁷⁰. Qualsevol hagués dit que es tractava d'un toro real i d'un mar real. Europa semblava dirigir la mirada a la terra que havia deixat i cridar les seves companyes, mentre arronsava, poruga, els peus, per por de tocar les onades. També va fer Astèria, presonera d'una àliga que lluitava amb ella; va fer Leda, ajaguda sota les ales d'un cigne; va afegir com Júpiter, amagat sota l'aparença d'un sàtir, deixava embarassada de bessons l'Antíope; com es va transformar en Amfitrió per posseir-te a tu, reina de Tirint⁷¹; o en pluja d'or per enganyar Dànae; en flama per la filla d'Asop, en pastor per Mnemòsine o en serp violada per la filla de Demèter. També et va representar a tu, Neptú, transformat en un bou ferotge, al costat de la donzella filla d'Eol; tu, sota l'aparença de l'Enipeu, engendres els Aloïdes⁷² i enganyes la filla de Bisaltes, transformat en moltó; també et va sentir, convertit en cavall, la deessa de rossos cabells, la benigna mare de les collites; et va sentir, convertit en ocell, la mare del cavall volador, la qui té serps per cabells⁷³, i també et va sentir Melant, transformat en dofí. La noia va caracteritzar tots aquests personatges i tots els indrets com calia.

També hi ha allà Febos amb aparença camperola; en altres llocs se'l veu revestit amb plomes d'esparver o amb el dors d'un lleó; disfressat de pastor va enganyar Isse, filla de Macareu, i, disfressat de Líber, va ensarronar Erígone amb un raïm fals. També hi és Saturn que, transformat en cavall, va engendrar Quiró, el de doble natura. En els extrems de la tela hi ha un rivet fi que la circumda, flors barrejades amb branques d'heura entrelaçades.

Ni Pal·las ni l'Enveja no podrien trobar res digne de mal fet en el treball. La verge guerrera de rossos cabells va indignar-se davant l'èxit de la noia i va esquinçar aquella tela brodada que reproduïa accions indignes dels déus. Amb una llançadora de fusta del mont Citor que tenia a la mà va colpejar tres o quatre vegades el front d'Aracne, filla d'Ídmon.

66 Al·legoria de la victòria de Minerva damunt Posidó. La ciutat s'anomenarà Atenes, a partir del nom grec de la deessa.

67 Una parella d'esposos transformats en muntanyes com a càstig per haver usurpat els noms de Juno i de Júpiter, respectivament.

68 Filla de Laomedont, rei de Troia, i germana de Príam. Va voler rivalitzar amb Juno per la seva cabellera.

69 Rei d'Assíria. Sembla que les seves filles van ser transformades en grades per haver ofès Juno.

70 Es refereix al rapte d'Europa per Júpiter, explicat al llibre segon. Començant per les metamorfosis de Júpiter, la noia va brodat una sèrie de transformacions experimentades pels déus per tal de tenir relacions il·lícites.

71 Alcmena. Júpiter va prendre l'aparença del seu marit, Amfitrió, i la va deixar embarassada d'Hèrcules.

72 Els gegants Otus i Efialtes, fills de Neptú i d'Ifimèdea, esposa d'Aloe. Per posseir Ifimèdea Neptú va prendre l'aparença del riu Enipeu.

73 Medusa.

La infeliç no ho va poder suportar, però encara va tenir coratge per lligar-se el coll amb un llaç. Ja s'havia penjat quan Pal·las, compadida, la va aixecar i li va parlar així: «*Viu, doncs, però continua penjada, desvergonyida! I perquè no esperis que les coses es puguin arreglar en el futur, que aquesta pena passi a tot el teu llinatge, fins als teus descendents més llunyans*». Després es va apartar d'ella i la va ruixar amb el suc d'una herba d'Hècate⁷⁴; tot seguit, en rebre el contacte de la droga funesta, li van caure els cabells, i també el nas i les orelles, el cap se li va reduir moltíssim i se li va empètir tot el cos. En el costat, en lloc de cames, li queden encastats uns dits finíssims; la resta del cos l'ocupa només el ventre, del qual, tanmateix, treu un fil, amb què, convertida ara en aranya, pot continuar treballant les teles, com abans.

DÈDAL I ÍCAR

Dèdal, mentrestant odiava profundament Creta i el seu llarg exili, envaït per la nostàlgia del seu país natal⁷⁵, però el mar el tenia presoner. “Minos” va dir, “pot molt bé tancar-me els camins de la ter-

ra i del mar, però el cel, en canvi, és obert. Per allà me n'aniré; ell pot ser amo de tot, però no de l'aire”. Va parlar així i va dedicar el seu pensament a treballar en una tècnica desconeguda que alteraria les lleis de la naturalesa. Col·loca, doncs, un seguit de plomes en ordre, començant per la més petita posant-ne al costat una de més llarga, igual com es fa el flabiol dels camperols amb canyes de mida diferent. A continuació les uneix amb lli per la part del mig i amb cera per baix i, un cop ajustades d'aquesta manera, les torça amb una curvatura lleugera, imitant la de les aus autèntiques. El seu fill Ícar era allà amb ell, i sense saber que estava construint un giny ben perillós per a ell, tractava d'agafar somrient les plomes que l'aire havia dispersat, o bé estovava amb el dit la cera rogenca i destorbava amb el seu joc el treball admirable del pare. Quan l'artífex va haver donat la darrera mà a l'obra, va tractar de mantenir en equilibri el seu cos amb les dues ales i, agitant l'aire amb elles, hi va quedar suspès. Va donar instruccions al seu fill tot dient-li: «*Recorda, Ícar, que*

has de volar a una altura mitjana, perquè si vas massa baix, la humitat del mar farà pesades les plomes, i si puges molt amunt, el foc del sol les cremarà. Vola entre tots dos. No vull que et fixis en Boo-

74 Deessa de la màgia, algunes vegades identificada amb Diana, que solia representar-se amb tres cossos o amb tres caps.

75 Atenes.

tes⁷⁶, en Hèlice, ni en l'espasa nua d'Orió; vola sempre darrera meu». Al mateix temps li ensenya la manera de volar i li adapta a les espatlles unes d'aquelles ales estranyes. Mentre ho preparava tot i feia les recomanacions, les galtes del vell eren humides de llàgrimes i les seves mans de pare tremolaven. Va fer al fill uns petons que mai més no podria repetir, i, enlairant-se amb el moviment de les ales, comença a volar davant; té por pel seu acompanyant, com una au que des de l'alt niu ha llançat a l'aire els fills petits. L'ànima a seguir-lo, li ensenya aquella art funesta, agita les seves pròpies ales i mira les del fill.

Un home que tractava de capturar peixos amb una canya tremolosa, un pastor que es recolzava en el bastó i un llaurador en l'esteva els van veure i van quedar estupefactes; van creure que eren déus aquells homes capaços de travessar els aires. Tenien ja a l'esquerra Samos, illa consagrada a Juno, havien deixat enrere Delos i Paros, i a la dreta Lebintos i Calimne, illa rica en mel, quan el noi, agosaradament, va començar a agafar gust al vol i, abandonant el guia, va començar a pujar més amunt, arrossegat per l'atractiu de travessar el cel. La proximitat del sol va estovar ràpidament les ceres aromàtiques que subjectaven les plomes. La cera es fon: ell agita els seus braços nus, i privat de plomes amb que aletejar ja no sent l'aire, i mentre cridava el nom del seu pare es va enfonsar en les aigües blavenques, que d'ell van prendre el seu nom⁷⁷. El pobre pare, que ja havia deixat de ser pare, va dir: «Ícar, Ícar, ¿on ets? ¿en quin lloc he de buscar-te» «Ícar» va cridar una altra vegada i aleshores va veure les seves plomes en l'aigua; va maleir el seu art i va col·locar el cos dins un sepulcre. La terra on va ser enterrat ha conservat el seu nom⁷⁸.

FILÈMON I BAUCIS

Dit això, el riu va callar. Un fet tan sorprenent havia meravellat tot l'auditori; el fill d'Ixíon va riure de la seva credulitat; menyspreava, en efecte, els déus i era de caràcter orgullós: «Això que ens expliques, Aquelou, només són faules;» va dir, «atorgues massa poder als déus, si creus que poden donar i treure l'aspecte de les coses». Tots van quedar glaçats i van desaprovar aquestes paraules, sobretot Lèlex, home madur per tarannà i per edat, que va dir: «El poder del cel és immens i no té límits. Si els déus volen una cosa, ja és feta. Perquè no te'n quedi cap dubte, sàpigues que als turons de Frígia hi ha una alzina propera a un til·ler i envoltada d'un petit mur; jo mateix vaig veure el lloc, quan Piteu⁷⁹ em va enviar a les terres de Pèlops⁸⁰, on havia regnat abans el seu pare. No lluny d'allà hi ha un estany que havia estat en altre temps terra habitable, però on ara hi ha només aigua poblada per cabussos i fotges de pantà. Allà hi va anar Júpiter, sota l'aparença d'un mortal, i, acompanyant el seu pare, el nét d'Atlas, el portador del caduceu⁸¹, que s'havia tret les ales.

Van trucar a un miler de cases, demanant un lloc per descansar i al miler de cases els van tancar la porta amb els forrellats. Una de sola els va donar acollida, molt petita, amb el sostre fet de palla i de canyes del pantà. La vella i piadosa Baucis, i Filèmon, amb els mateixos anys que ella, s'havien unit en aquella cabana quan eren joves, i allà havien envellit, fent més lleugera la seva pobresa, acceptant-la i suportant-la amb serenitat. No tenia cap sentit buscar allà dins amos o servidors; només eren ells dos a casa i els que manaven i obeïen eren els mateixos.

»Així, doncs, quan els habitants del cel van arribar en aquella casa tan petita i hi van entrar acotant el cap per la porta humil, l'ancià els va invitar a descansar i els va oferir un seient. Baucis, diligent, hi va estendre al damunt un cobertor tosc, va treure de la llar la cendra encara calenta i en va avivar el foc del dia abans; el va alimentar amb fulles i amb escorça seca i en va fer néixer les flames amb el

76 Constel·lacions que servien de punt de referència en els desplaçaments. Hèlice és l'Óssa Major. Orió era un gegant caçador, mort per Diana per haver intentat violar-la i transformat en constel·lació.

77 La mar d'Icària a l'Egeu.

78 L'illa d'Icària.

79 Fill de Pèlops.

80 Frígia o Lídia, regió veïna.

81 Mercuri.

seu buf d'anciana; va portar del sostre teies tallades i branques seques, les va esmicolar i hi va posar al damunt una olla petita de bronze. A més, neteja de fulles uns llegums que el seu marit havia collit de l'hort ben irrigat; amb una forca de dues punxes agafa un llom de porc fumat que penjava d'una biga ennegrida i d'aquest tros d'esquena, conservat des de feia molt de temps, en talla una porció petita i, un cop tallada, la posa a coure en l'aigua bullent. Mentrestant, entretenen amb la seva conversa el temps d'espera [i no deixen que s'adonin del seu pas.

Hi havia allà una gaveta de fusta de faig, penjada d'un clau amb una nansa corba; és omplerta d'aigua tèbia perquè hi puguin alleujar el cansament dels peus. Enmig de l'estança hi havia un matalàs ple de herbes toves, col·locat damunt d'un llit amb l'espona i els peus de fusta de salze.] Sacsegen per estovar-lo el matalàs ple d'herba tova de riu, col·locat damunt del llit amb l'espona i els peus de fusta de salze; el cobreixen amb una roba que només solien estendre-hi els dies de festa; però, tot i així, aquesta roba era pobra i vella, ben apropiada per a un llit de fusta de salze. Els déus s'hi van estirar. La vella, arromangada i tremolosa, hi acosta la taula; però una de les tres potes de la taula era més curta que les altres; hi va posar un test per anivellar-la i, un cop restablert l'equilibri amb aquesta falca, la va netejar, ja anivellada, amb fulles verdes de menta. Hi va servir olives verdes i negres, fruit consagrat a la casta Minerva, cireres tardorenques de sanguinyol, conservades en solatge de vi, endívies, raves, una bola de formatge, ous passats lleugerament per la cendra tèbia, tot en plats de terrissa.

Després d'això hi posen un crater cisellat en argent del mateix tipus⁸² i gots tallats en fusta de faig, untats per la part de dins amb cera daurada. Poc després van portar del foc el menjar calent, i van dur un vi que no havia envellit gaire i que van retirar una estona per donar pas al segon plat. Hi havia ara nous, figues barrejades amb dàtils rugosos, prunes, pomes oloroses en llargues paneres i raïm collit de ceps de color de porpra, i, enmig, una bresca resplendent de mel; i, a més, a tot això s'afegien l'amabilitat dels rostres i una voluntat de servir gens matussera ni pobra.

»Mentrestant, els vells s'havien adonat que cada cop que el crater es buidava s'omplia espontàniament i que el nivell del vi tornava a créixer tot sol. Baucis i l'espantat Filèmon, atònits per aquell fenomen, tenen por i comencen a pregar amb les mans aixecades, demanant perdó per aquell menjar i per aquell parament tan pobre. Tenien una oca només, que feia de guardiana d'aquella caseta tan petita, i es disposaven a immolar-la en honor d'aquells déus hostatjats a casa seva; l'animal, amb les seves ales, es movia ràpidament i esgotava els vells, lents per l'edat; durant força estona va aconseguir esquivar-los i, finalment, van veure com es refugiava al costat dels mateixos déus. Aquests no van deixar que el matessin, i van dir: *“Som déus, i els vostres veïns impius tindran el càstig que es mereixen, però no permetrem que vosaltres patiu cap mal; l'únic que heu de fer és deixar la vostra casa, venir amb nosaltres i acompanyar-nos al cim de la muntanya”*. Tots dos obeeixen, recolzant-se en uns bastons [... Tots dos obeeixen i, amb els déus al davant, recolzen els seus membres en uns bastons i, a poc a poc per causa de la seva edat avançada,] caminen amb esforç per la llarga pujada.

Només els quedava per arribar al cim una distància com la que pot recórrer una fletxa en ser llan-

82 Ironia. El crater és fet de terrissa, com els plats.

çada, quan van mirar enrere i van veure que tot havia estat cobert per una llacuna i que només quedava dempeus la seva casa. Mentre ho miraven, bocabadats pel prodigi, i es lamentaven de la sort dels seus veïns, [ho veuen tot cobert per les aigües i cerquen el sostre de la seva honesta casa. Era l'única que quedava en aquell lloc. Mentre es lamentaven de la sort dels seus veïns,] aquella vella cabana, massa petita fins i tot per als seus dos amos, es va transformar en temple; unes columnes van substituir els pals; la palla del sostre es va tornar daurada i van veure com es transformava en una teulada d'or, com les portes s'omplien de gravats i com el terra es cobria de marbre. Aleshores, el fill de Saturn, amb posat serè, els va dir aquestes paraules: *“Digueu-me, tu ancià just i tu, esposa digna d'un marit tan just, què és el que desitgeu”*. Després d'intercanviar algunes paraules amb Baucis, Filèmon va manifestar als déus el que tots dos volien: *“Et demanem convertir-nos en sacerdots i tenir cura del vostre temple, i, ja que hem passat els anys de la nostra vida en una total harmonia, voldríem que la mateixa hora se'ns endugués tots dos. Tan de bo no hagi de veure mai la pira funerària de la meva esposa, ni ella hagi de portar-me a la tomba!”*.

Els seus desitjos es van realitzar; van encarregar-se de la custòdia del temple tot el temps que els va ser concedit de vida. Un dia en què, consumits ja pel pas dels anys, eren a l'escalinata del temple i explicaven la història d'aquell indret, Baucis va veure com Filèmon s'anava cobrint de fulles, i el vell Filèmon com s'anava cobrint de fulles Baucis. El cimall d'un arbre els anava tapant ja els rostres, però ells, mentre van poder, no van parar de parlar-se: *“Adéu consort!”* van dir tots dos alhora, i a tots dos alhora un tros de tija els va cobrir la boca. Encara avui en dia els habitants de Bitúnia mostren en aquell lloc dos troncs molt propers, nascuts dels seus cossos. Això m'ho van explicar uns vells gens mentiders que no tenien cap motiu per enganyar-me. Jo per la meua banda vaig veure garlandes que penjaven de les branques i en vaig posar de fresques, tot dient: *“Que siguin déus aquells que han estat estimats pels déus i que rebin culte aquells que els van retre culte”*».

ORFEU I EURÍDICE

D'allà, Himeneu, cobert amb el seu mantell de color safrà⁸³, s'allunya travessant la immensitat de l'aire i es dirigeix a la terra dels cícons⁸⁴, on era invocat inútilment per la veu d'Orfeu⁸⁵. El déu hi va acudir, és cert, però no hi va dur les paraules rituals, ni alegria en els rostres, ni uns presagis de felicitat. Fins i tot la torxa que duia crepitava sense parar i feia plorar amb el fum, sense que aparegués cap mena de foc, per molt que era agitada. El desenllaç fou pitjor que els presagis; car, mentre la nova esposa⁸⁶ es passejava per l'herba, acompanyada d'una multitud de nàiades, fou mossegada en el taló per una serp i va morir. Quan el cantaire del Ròdope⁸⁷ la va haver plorat prou en el món d'aquí dalt, es va aventurar també en el món de les ombres i va atrevir-se a baixar fins a l'Estix per la porta del Tènaros⁸⁸; passant entre multituds sense pes i entre fantasmes de gent que havia rebut sepultura, va arribar fins a Persèfone i el senyor que governa el regne indesitjable de les ombres⁸⁹. Cantant al ritme de les cordes de la seva lira, va dir així: *«Oh, déus del món que hi ha sota la terra, on hem de caure totes les criatures mortals; si és permès i em deixeu que us digui la veritat sense els circumloquis que caracteritzen la boca dels mentiders, no he baixat aquí per veure l'obscuritat del Tàrtar ni per lligar amb cadenes els tres colls, coberts de colobres en comptes de pèls, del monstre semblant a Medusa⁹⁰; la causa de la meua vinguda és la meua esposa; un escurçó que va trepitjar li va inocular*

83 Aquest color era el característic del vel de les núvies.

84 Poble de Tràcia.

85 Fill d'Eagre, rei de Tràcia.

86 Eurídice, acabada de casar amb Orfeu.

87 Muntanya de Tràcia. El cantaire és Orfeu.

88 Promontori i ciutat de Lacònia on hi havia un temple de Plutó, déu dels inferns. Hi havia una boca d'entrada a l'infern.

89 Persèfone o Prosèrpina i Hades o Plutó (noms grecs i romans, respectivament), déus dels inferns.

90 Es refereix a Cèrber, gos amb tres caps que custodiava les portes de l'infern. Era fill de Tifó i d'Equidna. Aquí es diu que tenia al coll colobres en comptes de pèls, i això el fa semblant a Medusa.

el seu verí i li va arrabassar la vida en ple creixement. Hauria volgut ser capaç de suportar-ho i ho he intentat, no ho negaré, però l'Amor ha vençut. Aquest és un déu ben conegut en el món de dalt; si també ho és aquí, ho ignoro; però imagino que aquí també ho és. Si la tradició d'aquell antic rapte no és inventada, a vosaltres us va unir també l'Amor.' Per aquests indrets que omplen tothom de temor, per aquest Caos tan gran, pel gran silenci del vostre regne, torneu a teixir, jo us ho suplico, els fils del destí d'Eurídice, tallats massa aviat⁹¹. Tot ha d'acabar aquí, amb vosaltres; demorem una mica i, més d'hora o més tard, ens afanyem cap al mateix lloc. Tots venim aquí, aquesta és la nostra casa darrera i sou vosaltres qui regneu durant més temps damunt el gènere humà. Ella també, quan arribi a l'edat madura i hagi viscut un nombre d'anys just, se sotmetrà a les vostres lleis; no demano un present, sinó un préstec. I si el destí em nega aquesta gràcia per a la meva esposa, estic decidit a refusar-me a tornar; alegreu-vos de la mort de tots dos».

Mentre cantava així i s'acompanyava tocant les cordes de la lira, les ànimes sense sang ploraven. Tàntal no tractava d'agafar l'aigua fugitiva, la roda d'Ixíon s'havia aturat, les aus no arrencaven el fetge, les nétes de Belos havien deixat descansar les àmfores i tu, Sísif, t'havies assegut damunt la teva roca⁹². Diu la tradició que aleshores, per primer cop, les llàgrimes van humitejar les galtes de les Eumènides, subjugades pel cant; ni l'esposa del rei, ni el déu que regna en les profunditats poden negar-se a les súpliques i criden Eurídice. Ella es trobava enmig dels espectres que acabaven d'arribar i va acostar-s'hi caminant a poc a poc per causa de la ferida. Orfeu del Ròdope la va rebre, i amb ella una condició, no podia girar els seus ulls enrere fins que no hagués sortit de les valls de l'Avern⁹³ o el do seria anul·lat. Anaven, envoltats d'un silenci pregon, per un camí en pujada, escarpat, obscur, cobert d'una boira espessa i tenebrosa. No eren gaire lluny dels límits del món de dalt, i allí, per por que ella defallís i desitjós de veure-la, l'enamorat va girar els ulls i Eurídice va caure enrere en aquell mateix moment; estenia els braços, tractava d'agafar-se i de ser agafada, però la desventurada no aferrava altra cosa que l'aire que s'esmunyia. Ara, en el moment en què moria per segona vegada, no

91 Referència als fils que teixien les Parques i que simbolitzaven el destí dels homes. Tallar aquests fils suposava la mort.

92 Tots els càstigs eterns d'aquests personatges han estatja explicats per Ovidi en el llibre IV. El fetge mencionat és el de Tíci.

93 El món dels morts.

va retreure res al seu espòs —¿què li podia retreure sinó haver-la estimada?— Ella li va dir el darrer adéu, que amb prou feines podia ja arribar a les oïdes d'ell, i es va precipitar altre cop al lloc d'on havia sortit.

Orfeu, en veure la seva esposa morir per segona vegada, va quedar esbalaït, com l'home que, espantat, va veure el gos de tres colls, amb el del mig encadenat⁹⁴; no va escapar al terror fins que no va canviar la seva natura primera, perquè el seu cos es va transformar en pedra; o com Òlenos, que va carregar amb el delictes i va voler semblar culpable; o com tu, infortunada Letea, massa creguda en la teva bellesa; un dia van ser cors molt units i ara són pedres que descansen sobre l'Ida humit. Orfeu suplicava i tractava en va de passar per segona vegada; el barquer⁹⁵ li ho impedia; tot i així, va restar assegut a la riba durant set dies, descurat i sense tastar els dons de Ceres⁹⁶; els seus únics aliments van ser el neguit, el dolor que sentia en el cor i les llàgrimes. Queixant-se de la crueltat dels déus, va retirar-se a les altures del Ròdope i a l'Hèmon, sacsejat pels aquilons. El Tità havia posat fi per tres vegades ja al cicle de l'any, que tanquen els Peixos, habitants de les aigües⁹⁷, i Orfeu havia fugit tot tracte amorós amb les dones, sigui per la desgràcia que li havia succeït, sigui perquè ho havia promès. Moltes dones, però, cremaven de desig d'unir-se al poeta, i moltes havien sentit el dolor del rebuig. Va ser ell, fins i tot, qui va ensenyar als pobles de Tràcia a traslladar el seu amor als mascles tendres i a collir-ne, abans de la juvenesa, les flors primeres de la breu primavera de la vida.

MIDAS

Però Bacus no en va tenir prou amb això; va abandonar també aquelles contrades i, amb una companyia molt més agradable, va dirigir-se a les vinyes del Tmolos i al Pactolos⁹⁸, tot i que en aquell temps aquest no era d'or ni la seva sorra cobejada pel seu valor. L'acompanyava el seu seguici habitual de sàtirs i de bacants, però hi mancava Silè⁹⁹; uns pagesos frigis el van trobar fent tentines per causa dels anys i del vi i el van dur, lligat amb unes garlandes de flors, a Midas, que havia estat iniciat per Orfeu el traci i per Eumolp l'atenès en els rituals secrets. Així que el rei va reconèixer l'amic del déu, el seu company en els rituals sagrats, va organitzar per celebrar l'arribada de l'hoste una festa magnífica que va durar deu dies amb les seves nits; ja Lucífer, allà en el cel, havia obligat per onzena vegada l'exèrcit d'estrelles a retirar-se, quan el rei va dirigir-se content a les terres de Lídia i va lliurar Silè al seu deixeble. El déu, content d'haver recuperat el preceptor, li va concedir la possibilitat, grata però poc convenient, de triar el do que volgués. Midas, sense saber fer bon ús d'aquell present, va dir: «Fes que tot allò que toqui el meu cos, es converteixi en or resplendent». Líber va donar el seu assentiment a aquest desig i li va concedir un do que li hauria de fer molt de mal, lamentant, però, que no hagués demanat una cosa millor.

L'heroi dels berecints¹⁰⁰ se'n va anar content, alegre per aquell do funest, i per assegurar-se de la veracitat de la promesa, feia proves tocant tota mena d'objectes. Sense poder creure, gairebé, el que li passava, va arrencar d'una alzina no gaire alta una branca plena de fulles verdes; la branca es va fer d'or; va agafar una pedra de terra; la pedra també va esgrogueir-se fins a tornar-se d'or; va tocar també un terròs i el poder del seu tacte va fer que es tornés un lingot; va arrencar unes espigues seques

94 Res més no se sap d'aquest home, que va quedar petrificat en veure el gos Cèrber, que era dut encadenat per Hèrcules en compliment d'un dels treballs d'aquest.

95 Caront, que amb la seva barca transportava els morts a l'altra banda de l'Aqueront, el riu o la llacuna que separava el món dels vius i el dels morts.

96 Els aliments.

97 El tità és el sol. Els Peixos són la darrera constel·lació que tanca el cicle de l'any al febrer i al març. El primitiu any romà començava el mes de març, coincidint amb la primavera i amb la represa del cicle de la vida.

98 Muntanya i riu de la regió de Lídia.

99 Fill del déu Pan i d'una nimfa. Havia educat Bacus i se'l representava borratxo dalt d'un ase.

100 Midas era, suposadament, fill de Cíbele, molt venerada pels berecints, poble de Cària.

del gra de Ceres i les messes eren d'or; havia agafat una poma i la duia a la mà; semblava que la hi havien donat les Hespèrides¹⁰¹; si posava els dits en els brancals elevats d'una porta, els brancals començaven a resplendir; fins i tot quan es rentava les mans en l'aigua transparent, l'aigua que li queia de les mans podia molt bé enganyar Dànae¹⁰². Amb prou feines li cabien en el cor totes les seves esperances; tot s'ho imaginava d'or. Enmig d'aquesta alegria seva, els servidors li van parar una taula plena de menges i on no mancava el blat torrat; però així que tocava amb la mà els dons de Ceres, els dons de Ceres endurien; si es disposava àvidament a esqueixar les menges amb les dents, una làmina daurada recobria les menges, així que hi posava la dent; si barrejava amb aigua pura la beguda de qui li havia atorgat aquell do¹⁰³, hom podia veure com fluïa per la seva boca l'or fos. Estupefacte davant aquella desgràcia inesperada, ric i miserable a la vegada, desitja fugir de les seves riqueses i odia el que poc abans havia desitjat. Tota aquella abundància no pot alleujar-li la gana; la seva gola es crema, dessecada per la set, i aquell or que odia el turmenta merescudament. Alçant al cel les mans i els braços resplendents, va dir:

«Perdona'm, pare Leneu¹⁰⁴, he pecat; compadeix-te de mi, t'ho suplico; allibera'm d'aquest mal enganyós». El poder dels déus és compassiu; Bacus el va tornar com abans, ja que confessava la seva falta, i li va treure el do que li havia atorgat en compliment de la seva promesa. «Perquè no continuïs cobert d'aquest or que vas tenir el mal pensament de desitjar», li va dir, «vés al riu que hi ha a la vora de la gran ciutat de Sardes¹⁰⁵ i fes camí en sentit contrari al del corrent de l'aigua pels turons que hi ha a la riba fins que arribis a la deu del riu; posa el cap sota l'aigua escumejant de la font, allà on surt amb més força, i renta a la vegada el teu cos i la teva culpa». El rei va ficar-se a l'aigua, com li havia estat ordenat; el poder de transformar-ho tot en or va canviar el color del riu i va passar del cos de l'home a l'aigua; encara ara, per haver rebut la llavor de l'antic filó, els camps tenen la duresa de l'or, que brilla en la terra humida.

Midas havia avorrit la riquesa i habitava als boscos i al camp, venerant el déu Pan, que viu sempre a les coves de les muntanyes; però el seu enteniment era igual d'obtús i la neciesa d'aquell home havia de ser-li fatal, com abans, per segona vegada. Doncs bé, amb una àmplia vista sobre el mar, l'escarpat Tmolos es dreça ben alt, estenent-se per una i per altra banda fins a acabar per un costat a Sardes, i per l'altre a la petita Hipepa¹⁰⁶. Allà és on Pan, que es jactava de les seves cançons davant les nimfes delicades i tocava una cançó lleugera amb la seva flauta de canyes unides amb cera¹⁰⁷, es va atrevir a menysprear els cants d'Apol·lo, comparant-se amb ell, i a participar en una competició desigual de què el Tmolos era el jutge¹⁰⁸. El vell jutge va seure damunt la seva muntanya i es va desembarassar d'arbres les orelles; només unes fulles d'alzina li cenyien els cabells grisos i al voltant de les temples balmades li penjaven glans. Va mirar el déu dels ramats¹⁰⁹ i va dir: «Per part del jutge, ja podeu començar». Pan va fer sonar la siringa camperola i la ruda cançó va fascinar Midas, que per casualitat era al costat de l'interpret; quan va haver acabat, el diví Tmolos va girar l'esguard cap a Febos; el bosc va seguir el moviment del seu rostre. Febos duia el cap ros coronat de llorer del Parnàs i escombrava el terra amb el seu mantell tenyit de porpra de Tir; a la mà dreta duia la lira plena de pedres precioses incrustades i de vori de l'Índia; a l'altra mà duia el pectre; el seu posat mateix era el d'un artista. Aleshores, el seu polze va fer vibrar hàbilment les cordes i el Tmolos, captivat per la dolcesa de les seves notes va ordenar a Pan de reconèixer la superioritat de la cítara damunt les canyes. El judici i el veredicte del mont diví complau tothom; la veu de Midas és l'única que el critica i

101 Nimfes que habitaven a l'extrem occidental del món, prop del mont Atlas i que cuidaven un jardí on creixia un arbre de pomes d'or.

102 Dànae, mare de Perseu, havia estat fecundada per Júpiter transformat en pluja d'or.

103 El vi, que els romans bevien barrejat amb aigua.

104 Apel·lació de Bacus.

105 Ciutat d'Àsia Menor. El riu és el Pactolos.

106 Ciutat de Lídia. Era la ciutat d'Aracne.

107 La siringa, o flauta de Pan.

108 La divinitat de la muntanya.

109 Pan.

el considera injust; i el déu de Delos no vol que unes orelles tan nècies conservin la forma humana; les allarga, les omple de pèls grisos, les fa flexibles per la part de baix i els dóna la possibilitat de moure's; la resta del seu cos és humana; el càstig només n'ha afectat aquesta part; ara les seves orelles són com les dels ases que caminen a poc a poc.

Ell desitja amagar-les, s'avergonyeix d'aquella deformitat i tracta d'ocultar les temples amb tiars de porpra; però el servidor que solia tallar-li amb una fulla de ferro el cabells quan li creixien ho va veure tot; aquest no s'atrevia a revelar la deformitat que havia vist, però es moria de ganes d'escampar-la als quatre vents i era incapaç de callar; així és que va anar a un lloc apartat, va fer un forat a terra i va explicar allà, en veu baixa, xiuxiuejant dins el forat fet a terra, la mena d'orelles que havia vist en el seu amo; va tornar a posar la terra per cobrir la delació que havia fet i, un cop tapat el clot, se'n va anar en silenci. Va començar a créixer allà un bosc dens de canyes tremoloses i, així que aquestes van ser madures un any després, van trair el sembrador; car, en ser mogudes pel buf lleuger de l'austre, van referir les paraules enterrades i van fer saber a tothom com eren les orelles del seu senyor.

